Güney Gönenç

DOST

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve
Sorumlu yönetmen : N. Şengil
Kuruluşu : 1947
MART 1972
SAYI : 89 — CİLT : 24
Sayısı : 5 Lira

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR - ATATÜRK

1972 ULUSLAR ARASI KiTAP YILI

dost

Kitabın öneminden söz etmeyi fazla buluruz. Yalnız, UNESCO'nun, 1972'yi kitap yılı ilan ederken ortaya koyduğu "Kitap Yasası" özellikle ülkemiz açısından önemli bölümler taşımaktadır. Bu yüzden, 1971'in ekiminde, Brükselde uluslararası bir toplantıda varılan sonuçları dikkatle okumak gerekir.

UNESCO'nun Kitap Yasası'nın üçüncü maddesinde aynen şöyle denilmektedir :

"Yazarların yaratıcı çalışmalarını teşvik edecek ortam yaratmak toplumun görevidir. İnsan hakları evrensel bildirisi : "kişinin bilim, edebiyat ve sanat eserlerinden sağladığı maddi ve manevi menfaatlerinin korunmasına hakkı olduğu" nu hükme bağlamıştır. Bu koruma hakkı; çalışmaları ile, kitapları dil engellerini aşarak yayılmasına katkıda bulunan, yazar ile daha geniş okuyucu arasında bağlantı kuran "çevirici" yi de kapsamına almalıdır. Uygarlık için vazgeçilmez bir değer olan çeşitliliği koruyarak, kişiliği içinde kendi öz kültürünü duyurmak her ülkenin hakkıdır. Yazarları yaratıcılık görevlerine teşvik etmek ve çeviri yolu ile - az duyulmuş dillerde üretilenler dahil - başka ülkelerin edebi zenginliklerinin tanınmasını kolaylaştırmakta hükümetlerin görevidir.."

UNESCO'nun kitap yasası'nın daha sonraki maddelerinin başlıkları da şöyle :

- Sağlam bir milli baskı sanayii milli kalkınma için şarttır..
- Baskı sanayiinin kalkınması kitap yapımını kolaylaştırıcı şartlarının sağlanması ile olur.
- Yapımcı ile okuyucu arasındaki bağı kitapevleri kurar.
- Ülkeler arasındaki serbest kitap alış - verişi milli kitap üretimi için şarttır ve milletlerarası anlayışı kolaylaştırır..."

UNESCO'nun kitap yılında, okuma alışkanlığı, herkes için kitap sloganları ile uluslararası bir kampanya sürdürülürken, ülkemizin son bir yılda içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik koşulları düşünmemek elden gelmiyor. Hele son yıl içinde kâğıt fiyatlarına yapılan seri zamlar, baskı fiyatlarının hızla artması artık kitap yapma işini, pahalı bir iş haline getirmiştir.

Bir de istatistiklere bakalım. Ülkemiz de :

1966 da 6100, 1967 de 5688, 1968 de 5492, 1969 da 5669, 1970 de 5600, 1971 de 5909 kitap basılmıştır.

Şimdi 1972 yi kendine özgü koşulları ile yaşıyoruz. Ve yine 1972 UNESCO'nun "Dünya'da kitap yılı" ilân ettiği bir yıldır. Şurası kesin bir gerçek ki, istatistikler 1972'yi ülkemizde kitap yapımı bakımından en düşük bir yıl olarak gösterecektir...

KİTAP YASASI

Kitap kâğıdına % yüz zam yapıldığı, fikir ve sanat dergilerinin ard arda kapandığı, ya da kapanma ile karşı karşıya olduğu bir dönemde, UNESCO'nun Kitap Yasası'nı okuyucularımıza ibretle sunuyoruz.

Giriş

Kitabın dünya'da toplanan bilgilerin korunmasında ve yayılmasında başlıca araç olarak, değerini sürdürdüğü inancı içinde;

Basılı metinlerden en geniş ölçüde yararlanılmasını teşvik için alınacak her tedbirin kitabın rolünü güçlendireceği görüşü ile;

Birleşmiş Milletler eğitim, bilim ve kültür kurumu (UNESCO) kuruluş yasasının : "Fikirlerin söz ve resimlerle yayılmasının kolaylaştırılmasını, "ülkelerden birinde yayımlananlardan bütün milletlerin yararlanmalarını, milletlerarası uygun işbirliği metodları ile" teşvikini öğütlediğini;

Unesco Genel Konferansı'nın "Kitabın Unesco amaçlarının gerçekleşmesinde - daha açık bir deyimle - barışın ve kalkınmanın sağlanmasında, insan haklarının yürütülmesinde, ırk ayırımına ve sömürgeciliğe karşı savaşın başarıya ulaşmasında başlıca etken olduğu" na inandığını hatırlatarak;

Unesco Genel Konferansı'nın 1972 yılını "Milletlerarası Kitap Yılı" olarak ilân ettiğini de dikkate alıp **"Herkes için Kitap"** sloganını benimseyerek, aşağıda isimleri yazılı kuruluşlar :

Milletler arası Kitap evleri birlikleri ortaklığı,

Arka sayfada

(1. sayfadan)

Milletlerarası yazarlar ve kompozitörler dernekleri konfederasyonu,
Milletlerarası kütüphaneciler birlikleri federasyonu,
Milletlerarası dokümantasyon federasyonu,
Milletlerarası PEN kulüpleri federasyonu,
Milletlerarası çeviriciler federasyonu,
Milletlerarası yayın evleri birliği
İşbu "Kitap Yasası"nı oybirliği ile kabul ettiklerini ilân eder ve bütün ilgililerin "Yasa"da açıklanmış bulunan ilkeleri uygulamalarını diler.

Madde I

Okumak herkesin hakkıdır :

Toplum, okuma nimetlerinden herkesin yararlanabilmesi için gerekeni yapmalıdır. Dünya nüfusunun büyük bir bölümünün Kitab'a erişmesini önleyen okur - yazarlıktan yoksunluk afetinin yok edilmesine çalışmak hükümetlerin görevidir. Hükümetler okuma öğretimi ve okuma yeteneğinin sürdürülmesi için gerekli basılı araç olan kitabın üretimini teşvik etmeli ve icabında ilgili meslekî kuruluşlara ikili veya çok taraflı yardımlar sağlamalıdır. Buna karşılık kitap üreticileri ve yayımcıları da, basılı olarak aktarılan fikir ve enformasyonların okur ve toplum ihtiyaçlarının gelişimine uymasını sağlamakla yükümlüdürler.

Madde II

Kitapsız eğitim olmaz

Eğitim alanında gerçek bir devrimin oluştuğu, öğrenci sayısını arttırmak için geniş çaplı programların uygulandığı bu çağda, el kitapları ile öğretim sistemlerinin gelişimi arasında sürekli bir uyuşma sağlamak için gerekli planlamaya gidilmelidir. El kitapları, bütün ülkelerde muhtevaları ve kaliteleri bakımından devamlı olarak iyileştirimelidir. El kitaplarına, okul kitaplarına ve okur - yazarlaştırma programlarının yürütülmesi için gerekli genel karakterli eğitici kitaplara olan ihtiyacın karşılanmasında Bölgesel üretim millî yayın kuruluşlarına yardımcı olabilir.

Madde III

Yazarların yaratıcı çalışmalarını teşvik edecek ortamı yaratmak toplumun görevidir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi : "Kişinin bilim, edebiyat ve sanat eserlerinden sağladığı maddî ve manevî menfaatlerinin korunmasına hakkı olduğu"nu hükme bağlamıştır. Bu koruma hakkı çalışmaları ile, kitapları dil engellerini aşarak yayılmasına katkıda bulunan, yazar ile daha geniş okuyucu arasında bağlantı kuran "çevirici" yi de kapsamına almalıdır. Uygarlık için vazgeçilmez bir değer olan çeşitliliği koruyarak, kişiliği içinde kendi öz kültürünü duyurmak her ülkenin hakkıdır. Yazarları yaratıcılık görevlerine teşvik etmek ve çeviri yolu ile - az duyulmuş dillerde üretilenler dahil - başka ülkelerin edebi zenginliklerinin tanınmasını kolaylaştırmak da hükümetlerin görevidir.

Madde IV

Sağlam bir milli baskı sanayii milli kalkınma için şarttır.

Kitap üretiminde ölçülerin son derece değişik olduğu ve bunca insanın kitap okuma olanağından yoksun bulunduğu böylesi bir dünya'da milletlerin kendi yayın hareketlerini planlamaları şarttır. Bu nedenle gerekli alt yapının kurulması yolunda, milleterarası işbirliğinden de yararlanmak sureti ile, millî ölçüde tedbir alınmalıdır. Eğitsel, sosyal ve ekonomik planlama içinde ele alınması gereken baskı sanayiinin gelişimi kitabı teşvik için kurulmuş millî konseylerin yardımına, en geniş anlamı içerisinde kitapla ilgili tüm çevrelerin ve meslekî kuruluşların katılmalarına, millî bir temel üzerine oturtulacak uzun vadeli ve düşük faizli bir finansmana bağlıdır.

Madde V

Baskı sanayiinin kalkınması kitap yapımını kolaylaştırıcı şartların sağlanması ile olur.

Hükûmetler, kitap sanayii alt yapısının - kâğıt, baskı, cilt makinaları başta - tüm ihtiyaçlarını kolaylıkla sağlayabilmesi için, kendi iktisadî politikalarında tedbir düşünmelidirler. Millî kaynakların en geniş ölçüde kullanılması ihti-

(30. Sayfada)

DÖRTLÜK

**Bir mühür gibi bastılar bağrıma seni
Ağzı ve gözleri genç ölen
Gövden hırçın bir denize dönüşmüştür şimdi
Bir günle değişip, bir günü değiştiren.**

Turgay GÖNENÇ

dost
FİKİR VE SANAT DERGİSİ
KURULUŞU : 1947
YENİ DİZİ : 89
MART 1972
CİLT : 24
SAYISI 5 LİRA

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve Yazı İşleri sorumlusu : N. ŞENGİL
Ayda bir çıkar
Sayfa Düzeni : Salim ŞENGİL
İdare Yeri : Ahmet Rasim Sokak 15/5 Çankaya - Ankara
TELEFON : 17 07 00
Abonesi : Yıllık 50 TL., Altı aylık 30 TL.

Dış ülkelere bir mislidir.
İlân Şartları :
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
„ „ 1 „ 1.250 "
İç sayfalar 1 „ 1.000 „
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere % 10, 12 sayıda ise % 20 indirim yapılır.
Basıldığı yer : Doğuş Matbaası - Ankara
Telefon : 11 22 24

Sanatçı - Üretim ve endüstri

özer kabaş

Türkiye henüz ağır endüstriye geçmemiş olmakla beraber hafif el endüstrisinin, sanatlarının ve mimarinin Anadolu topraklarında üçbin senedir dünya uygarlığına yön verici bir rol oynadığını bugünün sanat aktüalitesiyle bağdaştırmak zorundayız.

Yüzyıllar, sanatçıyla zenaatçı mimarla yapı ustası ve mühendisin arasındaki farkların olmadığı devirlerde bu topraklarda plastik sanatlarda büyük çapta bütünleşmelere varılabildiğini tarih ve o devirlerden kalan yapıtlar bize gösterebilmektedir.

Belli devirlerde sanatçının toplum hayatı, sosyal yapı ve üretimle olan ilişkilerinin, bugüne oranla çok başka olduğunu bildiğimiz halde bugün, bu ilişkiyi yeni bir anlayış içinde ele almakta gecikmekteyiz.

Bugün sanatçının toplum dinamiğinden ve üretimden kopma nedenlerinin kaynağını araştırırsak, zannederim onsekizinci yüzyıl Avrupasına ve onun başlattığı "akademizm" e inmemiz gerekir.

Onsekizinci yüzyılda iyice güçlenmeye başlıyan endüstri ve ticaret burjuvazisinin başlattığı akademilerin görevi, ondokuzuncu yüzyıla gelindiği zaman bu yeni sınıf insan kümesi için bir tarih ve kültür yaratmaya yardımcı olmaktı. O devirdeki endüstri üretimi ve kitleleşmeyle sanat akademilerinin pek ilgisi yoktur. Fransız dokuma, porselen ve mobilya imalâtına da sanatçı yetiştiren bazı fakülteler bu devirde zümre politikasına uygun bir biçimde tarihte ilk defa "tatbiki sanat" ı "güzel sanatlar" dan ayırmışlardır. Ve bu devirde kültürün, plastik sanatların ve süs eşyasının genel yaşamın ana fonksiyonlarından ayrı ve yalnızca onun bir bölümünü SÜSLEYEN bir unsur olduğu anlayışı da ilk kez yerleşmiştir. Şöyle ki : bir yanda insan kümelerinin işlevsel hayatı ve çevresi vardır, diğer yanda onu süsleyen sanat dalları vardır ki bu da kültürdür. Başka bir deyişle, kültür eşittir : yaşama sonradan katılan bir dekorasyon.

Bu ikilem ve ayırımın geçmişi insanlık tarihine oranla oldukça kısadır. Nitekim bu ayırım ve şizofreninin farkına varan bazı sanatçılar ve ekoller bu yapay kültür ve sanat anlayışına şiddetle karşı çıkmışlardır.

1880'de William Morris önce romantik bir biçimde geçmiş devirlerin artistik bütünleşmesine dönülmesini önermiş ve kendi devrinin artistik karmaşıklığının bu tavırla önlenebileceğine inanmıştır. Sanatın politika, din, ahlâk sorunlarından ayrılmadığı kültürel bir bütünleşmenin yeniden gerçekleştirilebileceğine Gotik çağlardan örnekler alarak çalışmalar yapmaktaydı. Ortaçağ el sanatları ve loncalarını örnek göstererek bir ortaçağ romantizminden pek ileri gidememişti.

1890 larda Belçikalı Henry Van de Velde gerçek mimarların mühendisler olduğunu ilân etti ki bu, belli bir gelişmenin başlangıcıydı.

Bu arada "Sanat ve El Sanatları" hareketi Avrupa ve Amerikada aldı yürüdü. Ve 1907 de Hermann Muthesius, "Deutsche Werkbund" u kurdu ve el sanatlariyle makine üretimi arasındaki bağları gerçekleştirmeye çalıştı; o güne dek varolan romantik tavırları biraz daha gerçekçi bir tabana oturttu. Fakat bu kuruluş da sanatçıların çoğunluğunun romantik kişiselliğini endüstriyle bağdaştırmakta yeteri kadar başarılı olamadı.

Werkbund'un en genç önderlerinden Walter Gropius, diğerlerinin yapamadığını "Bauhaus" okulunu kurarak gerçekleştirdi. Kendinden önceki romantik akımlardan etkilenmiş olmakla beraber daha 1910'larda prefabrike ev projelerine girişerek sanatla endüstri arasındaki bağları sağlamlaştırdı. Hemen arkasından bazı destekler bularak ve Weimardaki, "Güzel Sanatlar" ve "Tatbiki Sanatlar" okulunu birleştirerek aradaki ayırımı ortadan kaldırdı. Kısa zamanda Bauhaus'da iyi bir öğretim kadrosu kurmaya girişti ve bunu da başardı. W. Kandinsky, Moholy - Nagy, Paul Klee, Adolf Meyer, Oscar Schlemmer bir çok kıymetli elemandan bir kaç tanesiydi. Paul Klee'nin öğrencilere renk öğretirken endüstrinin kullandığı renk kalatoğlarından yararlanması Bauhaus tavrının tipik örneklerindendir. W. Kandinskinin anti-bohem tutumu onu kimya laboratuvarına benziyen atelyesinde smokinle resim yapmaya kadar götürmüştür.

Ondokuzuncu yüzyıl akademizmine karşı başkaldıran birçok akımdan biri olan Bauhaus'un çıkış teorilerinden bazılarını aşağıya alalım :

"Görüntüsel sanatların son amacı bütünleşmiş yaşama mekanları olmalıdır. Bu sanatlar daha önce mevcut yapıları dekore etmekle yetinirlerdi. Bu ayrımı bugün kaldırmak ve usta ressam, heykeltraş ve mimarın yaşama çevresini bir bütün olarak ele almalarını sağlamak gerekir."

"Mimar, heykeltraş ve ressamların el sanatı ustalığıyla yeniden ilgilenmeleri zorunludur."

"Sanatçıyla zenaatçı arasındaki sınıf farkı ortadan kalkmadıkça, sanatlar arasında bütünleşme elde edilemez ve geleceğin şehirleri kurulamaz."

"Bir devrin en önemli niteliği çevrenin somut görüntüsünde (binalar, parklar vs.) yansır. Ve toplumların iç ve dış düzensizliklerinin ve karmaşıklığının kanıtı işte bu görüntüdür."

"Geçmiş devrin sanatçılarını akademiler yetiştirirdi. Bu eğitim sanatçıyı el sanatçısından ve endüstriden ayırır ve salona kapatırdı. Önemli çağlarda böyle bir ayırım yapılmamış ve sanatçının zenaata ve toplum hayatına katkısı çok daha büyük olmuştur."

"Akademilerin temel pedagojik hatası (kişisel deha) yetiştirme sorununa öncelik tanımalarıydı. Bu uğurda binlerce kişiyi sahte ümitlerle doldura-

rak hayata salmakta ve bu kişiler toplumla olan uyumsuzluklarını çözümleyemeyince ne kendilerine ne de üretime faydalı olamamaktaydılar."

"Çok iyi çizilmiş bir sandalye ikinci derece bir resimden hem daha iyi sanattır, hem de daha yararlıdır." (1)

Bu okulun bu görüşlerini 1930'ların başında naziler tarafından dağıtılıncaya kadar hem savundu, hem öğretti, hem de yaydı. Bu arada yirminci yüzyılın sanat olaylarını etkileyen birçok sanatçı yetişti. Almanyadan çıkmaya mecbur kalınca kadro dağıldı ve dünyanın çeşitli ülkeleri ve okullarında dersler vermeye başladı ve bir çok yararları dokundu; fakat ister istemez aynı yoğunluğu teker teker devam ettiremediler.

1930'larda Türkiyeye Bauhaus bina ve eşya olarak biçimsel nitelikte ve uyumsuz olarak belli bir oranda girmiştir. Bu tür ozalit Bauhaus'culuğu hiçbir fayda sağlamamış ve temel felsefesinden de esinlenilmemiştir. Kısacası Alman Bauhaus ekolü Fransız akademizminin "kişisel deha" ve "bohem dokunulmazlığı" nı Türkiyede yıpratamamıştır. Bu konuda o devirdeki endüstri ürünlerinin yok sayılabilecek düzeyde olması önemli rol oynamış olabilir.

Batıdaki bu tür hesaplaşmaların üzerinden epey zaman geçmiştir. Batıda ve Doğuda endüstrinin, her geçen gün daha çok silâh üreterek saldırgan emeller peşinde insan kıyımına hizmet etmesi birçok sanatçı ve aydının makineye yeniden sırt çevirmesine yol açmıştır. Bu tepkinin sonucu olarak sanatta nihilist bir Hippi tavrı ile 19 uncu yüzyıldan sonra "ikinci bohem" akımı doğmuştur. Diğer yandan endüstri ile ilişkilerini devam ettirip onu yararlı kılmaya çalışan sanatçılar da umutsuzluğa henüz kapılmadan işlerini sürdürmektedirler.

Türkiyedeki devrimci sanat çıkışları ise kadrolardan çok kişilerden gelmiştir. Sanatçı kümeleri ya herhangi bir tepki gösterecek gücü toplu olarak kendilerinde bulamamışlardır ya da bulduklarını sandıkları zaman sürdürememiş ve etkili olamamışlardır.

Sanat üretiminin çeşitli bölümleri, çeşitli kliklerin elindedir. Halı, kilim, çorap vs. romantik folklorcuların ve tücccarın elindedir. Biri derlemesini yapar, dığeri satar, parasını kazanır. Örneğin Türk köylüsünün bugünlerde en

---

(1) Bauhaus 1919 - 1928; derleyenlar : Herbert Bayer, Walter Gropius, Ise Gropius. Branford Co. Boston 1952.

yenidünyalı yerli halklar

oğuz tansel

Asturias'a

1

İlksizde yeryüzü karanlıktı, katran bulutlu,
Güneş, içleri silme ışık, boyalı kuşlar yarattı,
Yalbırdayıverdi gagalarının değdiği her yer
Evren çoşkulu, devingen bir canla dopdolu.
Güneş, gelir, sarmaşır gece saçlı Superisi'yle
Uçar zaman konakları, doldurur süreçlerde dünyayı
Bitkiler, ağaçlar, kuşlar, tüm canlılar sevide.
Özü sevi dolu, sıcacık, buğday benizli, yıldız saçlı
"Ölümsüz Ülke" Ecesi Kındam, gözleri kestane boyası.

2

Masmavisinde, büyüler, efsaneler boy atar,
Karanlık denizce yeşiline doyulmaz ormanlar.
Biz, Kızılderili, İroquoi'lı, Aztek'li, Peru'lu...
Işıyıverdi bilincimiz, ayakta durunca ilk,
Yürüme sevinciyle kalktı yaratıcı ellerimiz
Görkemli bütünlüğü emzirdi gür bir ilkellik.
Canlıların atası Ağaç, tükenmez binbir meyvalı,
"Ölümsüz Ülke" düşümüzün yıldızlarda dalları,
Kötülüğün bulunmadığı, kocamanın, ölümün olmadığı.
Yıldız saçlı, özü sevi dolu, sıcacık, buğday benizli
"Ölümsüz Ülke" Ecesi Kındam, kestane boyası gözleri.

3

Maviş güvercinler çimerdi dağ gölünde sevi kanatlı
Kuşlar, maymunlarla söylerdik evrensel türkümüzü.
Erincimiz bizceydi, mercan gözlü ırmaklar tül duvaklı.
Birlikti başilkemiz, düzen 'boy evleri'nde kurulurdu,
Işıtırdı 'gelin evleri'ni sevi tomurcuklarının solmazı.
Yıldız saçlı, buğday benizli, sıcacık, sevi dolu özü
"Ölümsüz Ülke" Ecesi Kındam, gözleri kestane boyası.

4

Sevecen eller geliştiriyordu özgün bir uygarlığı...
Bir gün çıkageldi, incilli, bayraklı seksen serseri :
Bozdu bu soysuzlar "Ölümsüz Ülke" düşümüzü,
Bırakıp gitti kadınlar Amazon'a tutmaz oldu büyü.
Kınalı kuşları, ak, mavi pamukta gülen sevinci,
Çalıp gittiler bezek taşlarını, bir çift canımızı.
Yazmayacağız bu kargışlı canavarların adını.
Durmadı Yenidünya'ya yoz uğrular akını :
Onbir gemi, atlı, itli, dört yüz toplum safrası,
Tombez'e çıkınca kırmalıydık ayaklarını.
Onbir Ekim Gecesi bastıkları yer örene döndü,
Gözü dönmüş, soysuz takımı, Batı'nın yüzkarası;
Bu toprakların doğacıl erlerini; altın, inci
Diye boğazladılar kurtulmalık vereni, vermeyeni.
Sürdürürler düne dek, bu kıyımı, bu yıkımı,
Yabanıllar sürüsü, onursuz zorbalar Avrupalı.

5

Bu ülke ongundu, koca denizlerin sarmaladığı,
Toprakları bitek, sevilen kadınlarca doğurgan.
Aztek, Maya uygarlığını yaratan halkların
Savaşı doğaylaydı, gelmeden bir sürü akşeytan.
Kargıya, oka karşı, çullandılar topla tüfekle,
Kırıp geçirdiler, yerle bir ettiler köyleri,
Köpeklere parçalattılar halkı getirmek için dize.
Kan dereleri aktı, ayırmadılar kadın, kız...,
Yirmi milyon cana kıydılar hiç acımasız.

6

"Dağdan gelen bağdakini kovdu" bu kez de :
"Ölümsüzlük Ülkesini" arayan yerlileri,
Afrika'dan çalıp kopardıkları ak gözlüleri,
Erittiler, aç susuz, kırbaçlı madenlerde.
Sömürgenlerin, uğruluk, kıyın, uygarlık mayası
Sürdü geldi, bu iğrenç, asalak, yoz damar :
Devleşir, kabına sığamaz. Bürünür kuzu postuna,
Kore'de, Vietnam'da, sözde, özgürlük satar....
Uzay çağı : sülüklerden kurtulur ezilenler.
Bağımsızlık güneşleri doğar halk denizinden.

çok kullandığı ucuz plastik eşya çoğu sanatçılar tarafından küçümsenir ve üzerinde düşünülmez; çünkü onlara göre bunlar ne folklora girer ne de güzel sanatlara.. Bu tip folklorculuk daha çok Wiliam Morris'in görüşüne yakındır.

Ressam, heykeltraş ve mimarlar arasındaki ilişkiler ve bu dallar arasındaki dönüşüm çevreyi beraberce biçimlendirebilme olanağından henüz çok uzaktır. Biçimsel bir güzelliğin özlemini çekmekle yetinen dağınık kadrolar salt estet olmanın getirdiği sığlıkla belirli bir öze varmakta güçlük çekmektedirler. Endüstri çoğunlukla montaj olduğu için, ilâç paketlenmesine varıncaya değin estetiğini de dışardan ithal eder. Endüstrileşmiş ülkelerin ürettiği nesneler karşısında duyulan aşağılık duygusu Türk sanatçısının bu işe katkısını önlemektedir.

Bugün Türkiyede, kişinin somut çevresinin sanatçılar tarafından biçimlendirilmesine ne sanatçıların yetiştiriliş biçimi ne de koşullar uygundur. Ama bu durum, sanatçıların el sanatçısı, ufak endüstri ve üretimle olan ilişkilerini yeni baştan gözden geçirmelerini sakıncalı, kılmaz ve belki de hiç olmazsa salt galeri için sanat yerine "sorumlu yaratma" basamağına geçilebilir.

En ufak eşyadan, en büyük binalara kadar insan çevresi çıkarcı, keyfi ve ahlâk dışı bir tutumla sanatçılara rağmen oluşmaktadır. Ve kim nereden bakarsa baksın ortaya çıkan yüz bugünkü uygarlığımızın en somut görüntüsüdür.

İKİ ŞİİR İKİ DÜNYA III

ahmet inam

A. 9 İLK ESTETİK

iirlerin fiziksel ve anlam yapılarının irdelenmesini "ilk estetik" başlığı altında topluyorum. Burada şiirin anlam katını sorguya çekeceğim. Şimdiğe değin çözümlediğim noktaların neden **öyle** olduğunu, estetik değerini **kültürel** olmayan bir açıdan, yalnızca şiirlerin semantik yapısına bağlı kalarak, ortaya çıkaracağım.

İki şiirde de bir şeyin **anlatımı**. Bu anlatım bir **teknikle** verilmiş. Bu öyküleme (anlatım) ve teknik bir anlam yapısı oluşturuyor. Bu anlamlılığın ardında bir **amaç** aranabilir. Böylece şiirleri a) Öyküleme b) Teknik c) Anlam çatısı d) Amaç ve bütün bunları birleştirmekten doğan e) Estetik denge açısından değerlendireceğim.

Önce "Yanardağ" dan başlayalım.

a) Yanardağın şahdamarı (aynı zamanda) karatoprak altındaki ağlamaları kesilir. Ağlama yanardağın yaşamasındandır. Oysa ölen yanardağ çok güçlüdür, boğazından güneşleri fırlatır, ummanlara yayılır.

Burada bir belirsizlik, ölenin güçlülüğü gibi bir çelişme vardır. Yanardağ ölüyse ölmek üzereyse, onun lavında neden yıkanılacaktır? Bu durum, doğa betimlemesiyle başlayan şiirin, insana dönüp, "bakın, seyredin, katılın" diyen şiirin, öykülemesinde verilen bir açıktır. Baştaki iki dize, bu yüzden, anlamayı gereksiz yere karışık bir biçime soktuğu için şiiri yaralıyor. Burada şiirdeki bulanıklığın, kapalılığın kötü bir şey olduğunu savunmuyorum. Öykülemenin bütünü bu denli açıkken, o baştaki iki dize neden bulanıktır? (Bunun diyalektik materyalizmle açıklanması yapılabilirse de diyalektik materyalist anlayışın neden bu iki dize de yapay bir biçimde kullanılıp öbür dizelerde bütünlüğe varacak bir biçimde kullanılmadığı sorulursa yukarıdaki açıklama şiirin bu eksik yanını kurtaramaz sanıyorum)

b) Şiir altı ana "teknik" le geliştiriliyor.

1 — İnsanlaştırma (Yanardağın, doğanın insanlaştırılması...)

2 — Doğallık (Yapmacıksız anlatım...)

3 — Abartma (Güneşleri fırlatma, ummanları yakma...)

4 — İlgi çekme (... "dinleyiniz")

5 — Coşturma ("Kartal kayalardan", "...Şahdamarı", "... haykıran"..)

6 — Yaptırma ("Yıkanalım/Yanalım")

(2) ile (5) çatışabiliyor. "Gönül" sözcüğünün duygusal mistik bir yönü var Türkçede. Dışa, yaptırmaya dönük bir şiirde "gönül", bu yüzden coşkuyu zayıflatabiliyor. ("Gönül" sözcüğünün 1925'lerde kullanılma durumunu ele almanın yeri burası değil!)

(2)'nin kullanılışında "gibi" lerli yapılan benzetmeler yüzünden aksama oluyor. "Gibi", doğal anlatıma karşı oluyor bir yerde, benzetmelerle coşturucu öğeyi yükseltmeğe çalışsa da.

Güneşlerin kırmızı balonlar gibi fırlatılması, balonun dumanla ilgili olmasına karşılık, şiirin yaratmak istediği havayı bozuyor. Balon, eğlencenin, yumuşaklığın imgesi bir yerde (5) bu yüzden açık veriyor. Yanardağın fışkırması, kanayan gönüllerden gelmektedir. (Sondan 6. ve 7. dizeler) "kanayan gönül", "yaralı", içten içe acı çeken" gönül anlamına gelebilir. Bu açıdan (5) yine açık veriyor.

(1) ve (6) şiirde pek açık vermeyen teknikler...

c) Doğadan insana, insandan topluma, toplumdan yaptırmaya giden şiirsel anlam çatısı şiirin bütünlüğü içinde kuruluş olarak yerindedir.

d) Şairin amacı "yaptırma" dır. Şiirin (a), (b), (c) şıklarındaki verdiği açıklar amacı köstekliyor. Şiirin bir amaç için yazılışı, anlam açısından (c şıkkı) açık.

e) Seçilen sözcükler ve öyküleme teknikleri, şairin amacına göre yorumlandığında yukarıda sözünü ettiğimiz (a, b, c şıkları) açıkların dışında, ummanlara yayılmış güneşleri fırlatan gücün, kartal kayalardan seyredilmesi, kartal kayaların hırçın, sert, ama **yalnızlık** yaratan görünümü ele alındığında, topluma yönelmiş bu şiirin bir başka yönden de açık verdiği görülebilir.

Bir sözcüğü söyledikten sonra onun çağrışımıyla hemen bir başka sözcükle şiiri sürdürme, N. Hikmet'e eldeki şiirden daha güzel şiirler yazdırabilmiş bir tekniktir. Yalnız uyak yapma alışkanlığının özgür koşuk denemelerine girişen genç şaire hala egemen olduğu görülüyor. Üstelik, "şahdamarı" ile "ağlamaları" uyak yapış, (a) da söylediğim açığı, "ummanlara" ile "dumanlara" arasındaki uyak (b)'de söylediğim açığa yol açıyor.

Gerilim ve dilbilgisi çalışmalarından elde ettiğim verilerin (yüksek gerilim, etkinlik, yaygınlık..) şiirin amacına uygunluğu, bu şiir için iyi bir puandır. Nazım'ın pek **iyi** olmayan bir şiiri üstünde çalışmış olmam, bütün yukarıda saydığım

yanlışların ve eksiklerin bütün şiirlerini kuşattığı biçimindeki yoruma götürmez beni. Bu şiirindeki acemilikleri daha iyi şiirler için anahtar bile olabilir.

"Romantik Gençliğim" e gelince :

a) "Çıkıyorum" un iki kez kullanılışı, tek kez kullanıldığı durumdaki tek düzeliği göz önüne alırsak olumlu bir nokta. Buna karşı anlatıda bir "ekonomi" yoktur. "Yıldızları düşürmüş" ten sonra "yıldızsızlık", "gece" nin ardından 'tavansız gök" ün iki kez yinelenişi bunu gösteriyor.

b) Bu şiirde kullanılan "teknikleri" 1 — Gerilim kısılması 2 — Bilinemezlik (Mistik hava) 3 — Kendini önemseme olarak kabaca özetleyebiliriz.

(1) Şiirin, ekonomisi harcanarak kurulduğu için iyi değil. ("a" şıkkı)

(2) de karanlık, yıldızsızlık, tavansızlıkla ortaya konmaya çalışılıyor. Buna karşı "uyunur" genellemesi bir "bilme" durumunu yansıttığı için bu tavıra aykırı düşebiliyor.

(3) Şiirin bütününde şairin büyücü yanı (alevler çıkarması...) yıldızları düşürmesiyle iyi verilmiş. "Ben" in dış dünyaya girip çıkışları ve kendi içine dönüp doğada erime evreleri (düşmek) kısaca, "mistisizm" iyice işlenmiş.

c) (a) ve (b) şıklarındaki açıklarla birlikte şiirin anlam çatısı, büyücülük, (doğaya uzanan ellerin yitirilmesi) doğa da yitiş, kendi iç gelişme süresi içinde kuruluş olarak yerinde.

d) Şairin amacı var mıdır? Eğer amaç "romantik gençliğim" anlatımıysa, büyücülükten başlayıp doğada yitişle biten şiir, bir son buluşu, geleceğe kapanmayı anlattığı için amacına ters düşüyor denebilir.

e) Oysa, semantik ve dilbilgisi çözümlemelerinden, şiirin fiziğinden, elde ettiğimiz verilerden eylem dağınıklığı, böylesi bir amaçlılığın şiire pek yakıştırılamayacağını gösteryor. Bu açıdan şiirin katları arasında tutarlılık vardır.

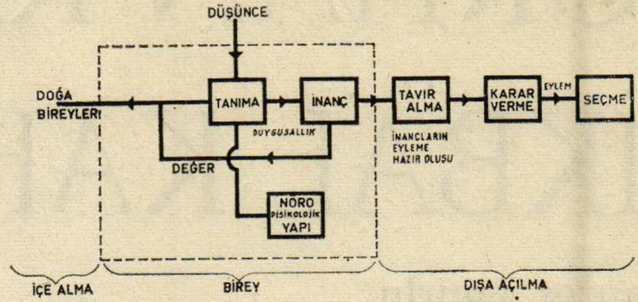
B. 1 DÜNYA GÖRÜŞÜ

İncelememizin bu bölümünde eldeki şiirlerin ne gibi bir "dünya" görüşünü taşıdığını saptayabilmek için, şairlerin başka şiirlerine ve sözlerine başvuracağım. Metin eleştirisini başka metinler bütünlüğünde ele almış olacağım böylece.

Önce "dünya görüşü" nü incelerken dayandığım modeli ortaya çıkarmalıyım. Bu modeli, Freud, jung, deneysel ruhbilimi ve toplumsal ruhbilimine dayanarak geliştiriyorum. ("Kültür kavramı açısından Türk Edebiyatı ve Düşüncesi" adlı yayınlanmamış yapıtımdan)

Dünya görüşünü insantekinin yaşantılarından çıkan bir algılama biçimi olarak anlıyorum. Bireyin doğayla, diğer bireylerle ilişkilerinde dört ana öğe saptayabilirim. 1 — Doğa 2 — Birey 3 — Bireyler 4 — Zaman.

Bireyin doğayla ilişkisi, bilgiyi, tekniği, tarımı, uygarlığı doğurur. Birey, bireyler ve doğanın içinde, zamanın akışında (tarihsellik) eylemektedir. Bireyi, bireylere bağlayan ağı şu biçimde soyutlayabilirim :

Bireyin dünyayı tanıması, algıların düşüncesiyle birleşmesiyle olur. Tanıma yapısı, bireyin duygusallığıyla inanç yapısına bağlanır. Bireyin inançlarına ve tanıma yapılarına göre dünyayı algılamalarına (algıların yeniden düzenlenmesi) "değer" diyorum. Bireyin tanıma yapısı, gövdesinin, nöro-psikolojik yapısının etkisindedir. Bireyler ve doğa karşısında insanteki önce tavır alır, kararını verir ve eylemde bulunarak "seçme" sini yapar. Bireyin "içe alma" ve "dışa açılma" yapıları birbirinden ayrılmayan zincirleme bir bütün oluştururlar.

Bireyler bir örgüt içinde yaşarlar. Örgütleri a) Doğal (aşiret, klan...) b) Kurulmuş örgütler (devletler, şirketler...) olarak ikiye ayırabiliriz. Örgütler insantekinin yaşamasını belirler. (Tersi de doğru olabilir.) Örgütleri belirleyen güçse "zaman" (tarihsel yapı)) doğa ilişkileridir. (Üretim ilişkileri!)

Bireylerin gereksinmelerini gidermeleri arasında ayrılıklar vardır. (Bireysel nitelik!) Bu ayırım bireylerin toplum içindeki "rol" lerini belirler. Roller topluluktan öğrenilir. (Şimdi ben "yazar" rolü, sizler de okur rolü" oynuyoruz". Birazdan biriniz eleştirmen rolü oynayabilir!) Roller topluluk tarafından bireyden **beklenir.** Bu bekleyiş toplumun "norm" unu oluşturur. Topluluk içinde olmak demek, topluluğun istediği gibi olmak demek. Topluluk içinde olmak bize bir **konum** kazandırır. (Topluluk içinde, bireysel yapımıza göre, tarihsel ve doğa ilişkilerine bağlı bir konumumuz oluyor.) Biz bu konuma göre **rol** yaparız. Bulunduğumuz **konuma** göre **rol** yaparız. Bulunduğumuz konuma göre yaptığımız rollerle topluluğun üyeleri oluruz. Aynı **roller**i paylaşanlarla bir **katman** yaratırız. (Okulda **konumumuz** öğretmenlikse öğretmenlik **rolü** yaparak, okulun bir üyesi oluruz, okulda öğretmenlik **katman**ındayızdır.) **Katmanı**mızın topluluk içinde önemli olup olmaması **durum**umuzu (statü) belirler. (Öğretmenlik **katmanı** öğrencilik **katmanı**na göre daha önemlidir. Öğretmen olarak öğrencilerden daha üstün durumdayızdır.) **Katman** kavramını, doğa ilişkilerine ve zaman öğesine bağlayarak **sınıf** kavramını elde edebiliriz. **Katman**laşma, 1 — Kastlaşma 2 — Sınıflaşma olarak ikiye ayrılabilir. Katman-

(23. Sayfada)

ORHAN KEMAL'in İKBAL KAHVESİ

nurer uğurlu

"... dünya şimdi bambaşka.. Birdenbire Bedri Rahmi turuncusu, mavisi, moru, sarısı, pembesi uçuşmağa başladı içimde.. Sait Faik'in hikâyelerindeki İstanbul.. Ben ki, daha çok işçi ve köylüler Türkiye'sini kendime konu olarak almışım.. Galiba bu renkler cümbüşüyle uğraşan hikâyeci, romancı, şair, ressam, müzisyen dost ya da yabancılar anadan doğma aşık.. Orhan Veli'nin şiirinde de bu var.. Yaşar Kemal'in romanlarında da.. İnsan isterse dünyanın salt bu renkli yanıyla uğraşabilir.

Bütün bunları neden anlattım?.. Şunun için.. O'nunla konuşurken dünyam Orhan Veli şiiri, Sait Faik hikâyesi, Bedri Rahmi resminin renkler cümbüşü, Yaşar Kemal'in romanının o köycül, o dağcıl, yarı vahşi doğasının renk cümbüşüne ulaşıyor.. İçimde renkler kaynaşıyor.. Şaşılacak şey, bir çeşme ya da gürül gürül bir pınar boşanır, içimde.. Renkler, renkler, renkler.. Yeşiller, pembeler, morlar, sarılar.. ama daha çok turuncular uçuşuyor.."

●

"... içimdeki ukalâ ben gözlerini öfkeyle açmış olacak.. İçimizdeki ben, anlıyorum, atavik bir şey.. Babamla, annem değil ama, mutlaka babaannemin karması.. Böyle şeyleri ayıplıyan, hafiflik sayan bir tortu.. Bu tortudan kurtulmak gerek.. O zaman da çevrenin ölçülerine göre Zirzop, Densiz, Deli Saraylı falan sayılınmaz mı?.. Ah bu içimizdeki ben'le, çevremiz.. Aslında çevremizdekilerin de içlerinde ben'ler var, onlar da çoğun bu ben'lerle çevrelerinden şikâyetçi.. Ufff.. bu 'Şikâyetçi' sözü, 'Atavik' kadar kötü. Neden bütün bunların yenilerini, arı ve durularını bulma çabasını göstermiyorum?.. Tembellik mi?.. Gazetelerden pek çoğuyla kitapçılar, hatta okuyucuların çoğu yadırgar, böyle Ataç'ça tilcikleri, para vermez, okumaktan kaçınırlar mı?.. Ama meydan savaşları yalnız harp meydanlarında mı verilir?.. Dil'de, düşün'de, aşk'ta falan da verilmemeli mi?.. Hele 'Romancı' geçinenler böyle savaşların komutanları, gerekirse vur abalıya'sı olmamalı mı?.."

●

"... günlerimin çoğunlukla savruk geçtiği yıllarda.. Sabahları çoğunlukla geç kalktığım yıllarda.. Yorganı başıma iyice çekip düş kurduğum yıllarda.. Hep yazarak, çizerek geçinen bir adam olacağımı söylerdim anneme.. Nihayet dayanamadı bir gün patlayıverdi :

'Şiirmiş, hikâyeymiş, bırak oğlum şu Acem düzmelerini.. Bunlar karın doyurmaz..'

Bu sözler o gün beni yerimde mıhlamıştı.. Daha sonraları bu sözün bilincine iyiyce vardım.. Yazarak, çizerek geçinmek ve bunu ülkemiz için düşünmek biraz ham hayal.."

●

"... yıl 1929'du.. Adana'daydık.. Babam Cumhuriyet rejimi içinde, çok partili düzenin kurulmasına eski bir Müdafaai Hukukçu olarak katılmış, halka sesini duyurmağa çalışmıştı.. Halk Fırkasına karşı Ahali Fıkrasını kurmuştu.. Bir süre sonra Fırka dağıtıldı.. Babam de Suriye'ye kaçtı..

... ben adeta evin içinde krallığımı ilân etmiştim.. Yaşım 15 - 16.. Müthiş bir mutluluk içindeydim.. Bütün merakım futboldu.. Okula falan atmıştım tekmeyi.. Tam bir başıboşluk içindeydim.. Bir süre sonra babam bizi yanına aldırdı.. Benim içim karanlık günler yeniden başlamıştı..."

●

"... Beyrut'ta Fıstıklı tarafında oturuyorduk.. Lübnan'lı olmadığımız için babama avukatlık yaptırmıyorlardı.. Babam da bir gün annemin bileziklerini bozdurup on altın lira sermayeyle, Burç meydanına çıkan sokaklardan birinde, yüksek bir

apartmanın altında, küçük bir lokanta açtı.. Bir süre sonra lokanta iflas etti."

●

"... Beyrut'taki evimiz bir tek odaydı.. Babamın yeri, sokak kapısından girince, beton dehlizin sağ köşesiydi.. Önünde her zaman gaz sandığı, sandığın üzerinde türlü türlü ilâç şişeleri, küçük küçük defterler, kapakları yırtık yuvarlak kutularda toplar, kundura boyaları, yazılmış kâğıt parçaları..

Sandığın altında mor, beyaz bir iplik çul seriliydi.. Bir eski minder.. Bu minder babamın çocukluğundan kalmaymış.. Babam, "Bu minderde annemin, vatanımın kokusu vardır.." derdi..

... gece yarılarına, kimi zaman sabahlara kadar okurdu.. Pek az uyurdu.. Gelirken bütün kitaplarını getirmişti.. Bir yanı, Sebilreşat, Sıratımüstakim gibi kara kaplı dergi kolleksiyonları.. Bir yanı, kenarları çizilmiş Tevrat'lar, Kur'an-ı Kerim'ler, İncil, Zebur'lar.. Bir yanı, İmam Gazali, Muhiddini Arabi ve diğerlerine ait kitaplar doluydu.. Hele, kırmızı kabının kenarı sigara yanığı, kalın bir Tarihi Siyasi vardı ki, onu hiç elinden bırakmazdı..."

●

"... Beyrut'un dümdüz uzanan kalabalık caddelerinde beş parasız dolaşırken daha çok bir oyuncakçı vitrini önünde saatlerce kalırdım.. Kasketim enseme yıkılı, ellerim pantolon ceplerimde, bütün güzelliklerle ilgili, fakat bunlardan bir ya da birkaçına sahip olmayı aklımdan bile geçirmeden Beyrut caddelerinde dolaşır dururdum..

... sabah olurdu, evin kasveti, daha çok babamın iğneli bakışlarından kurtulmak için, daha çok uyurken sokaklara düşerdim.. İş arardım.. Fakat nerde?.. Ana dilinden başka bir dil bilmiyen yabancı, avare bir çocuğa kim iş verirdi.. Kendimi "İki Çocuğun Devrialemin'deki Jano kadar kuvvetli, Yanik kadar cambaz sanmama, iş istediğim patronların gereğinden çok kocaman göz bebekleriyle, kat kat gerdanlarına bıyık altından gülecek kadar zeki olmama rağmen, bu gibi insanlar beni ürkütürlerdi.. Ben de kimi zaman Ermeni mahallesine, kimi zaman portakal bahçeleri içindeki Papaz okuluna, oradan Külliye'ye uzanır, balıkçıların sıra sıra dizilip balık tuttukları rıhtıma vurur, ta akşam karanlığında eve dönerdim..

Gene böyle bir gündü.. Parlak güneş, mavi gök, çarşaf gibi deniz ve dev apartmanların hayranlığı içinde istemiye istemiye eve dönmüştüm.. Babam her zamanki yerinde, kitap ve gazete yığınları arasındaydı.. Lâmbamızı yakmamışlardı daha.. Babam, bu loş, bu alaca karanlıkta büsbütün koyulaşmış bir öfke, bir küfür yığınına benziyordu. Ona sezdirmeden odaya kayarken birden.. 'Yarın bir tarafa ayrılma.. İbrahim Efendi gelecek, sana iş bulacak..' dedi.. Birden öyle sevindim ki. Sanki, 'Hazır ol yarın Adana'ya gideceksin..' demişlerdi..

Ona, her aralanışında bana küfür savrulan dudakların iri gövdeli, çatık kaşlı, kalın sesli sahibine dikkatle baktım.. Birdenbire babam öyle sevimli bir hava almıştı ki, artık onun için kötü şeyler düşünmiyecektim.. Küfür de etmiyecektim içimden.. İbrahim Efendinin bana iş müjdeliyen bu adamı, şimdiye kadar yaptığı zulümlerden, ettiği küfürlerden dolayı bağışlamıştım.. O kadar ki ,o anda boynuna sarılmak, ondan af dilemek, ellerini öpmek için önüne zor geçtim bir istek duymağa başlamıştım. Babamsa başını kaldırıp bana baktı, baktı :

'Niye?.. Niye öyle kazık gibi dikildin kaldın?. Çalışmak işine gelmiyor değil mi?.. Serserilik iliklerine işledi.. Şunu iyi bilmelisin ki, hiç bir baba, on yedisindeki bir evladı beslemek zorunda değil!. Yarın İbrahim Efendiyle birlikte gideceksin ve işe başlıyacaksın!.. Haydi marş!..' "

●

"..o gün İbrahim Efendi önde, ben arkada Beyrut'tun güneş dolu caddelerinden Burç meydanına indik.. Dik bir sokağa saptık.. Karşılıklı yüksek apartmanların arasına sıkışmış kalmış koyu gölgeli bir aralıktan yürüdükten sonra, dar kapısının üstündeki mermer levhada "Matbaatül-Haceriyye" yazılı tahta binanın taş merdivenlerini gene o önde ben arkada çıktık.. Birden bir mürettiphaneye girdik.. Sağda. giyotine benziyen büyük bir makine, kâğıt kesme makinesi, solda tekerlekli, volanlı, pırıl pırıl bir sandığa benziyen bir başka makine, karşı sırada mürettip kasaları...

İbrahim Efendi, içerdekileri eliyle selâmlayıp, yarı örtük bir kapıya yürürken, bana :

'Bekle..' dedi..

Eli yüzü karalı, elleri dirseklerine kadar sıvalı mürettipler harıl harıl çalışırlarken arada bana bakıyorlardı.. Ürküyordum.. Bir kıyıda önemsiz, ufacık kalmıştım.. İçeriden İbrahim Efendinin sesi geliyordu.. Eli yüzü karalı insanlar bana baktıkça sanıyordum ki, orada niçin dikildiğimi biliyorlar, içlerinden bana gülüyorlar.. 'Dil bilmez, mürettiplikten anlamaz, hatır için kayrılmak istiyor..' diye düşündüklerinden korkuyordum.

Hiçbir zaman kayrılmağa alıştırılmamıştım.. İlkokulda tembeller sırasındaydım.. Uzun zaman onların arasından kurtulamadım.. Galiba sonuna kadar.. Ama bir güne bir gün babam, ne öğretmene, ne de şuna buna, sınıf geçirilmekliğim konusunda ricada bulundu.. Onun için buraya kabul edilişimde bir kayırılma seziyordum.. Buysa beni yerin dibine geçiriyordu..

... neden sonra İbrahim Efendi kapıda göründü.. Dışarı çıktık.. Arkasından gelen, gayet şık, tıknaz bir adama beni gösterdi.. Adam yüzüme bile bakmadı.. Yalnız bir kere, boyasız, eski postallarıma şöyle bir göz attı.. İbrahim Efendi eliyle koluyla durmadan anlatıyor, arada mürettiplere dönüyor, boynunu büküyordu.. Onlar da acınarak başlarını sallıyorlardı.. Arapça konuştukları için İbrahim Efendi'nin nelerden söz ettiğini, adamın ne cevap verdiğini anlamıyordum.. Yalnız seziyordum ki, benim '.. zavallı bir multecinin oğlu olduğumu, kadroları doluysa bile, Allah rızası için bana bir iş vermelerini..' rica ediyordu..

... hele, kıvırcık sarı saçlı bir taş bebeğe benzeyen genç bir kızın yan kapıdan çıkışı, İbrahim Efendiyi dinleyip dinleyip beni tepeden tırnağa süzüşü içime öyle dokundu ki.. Sanki kadınların önünde alaya alınmış, dayak yemiş, rezil olmuştum. Her yanım titriyor, ellerim üşüyor, kulaklarım cayır cayır yanıyordu...

İbrahim Efendi patrona sözünü geçirmiş olacak, yanıma geldi :

'Senin iş oldu.. Velakin ben de bitti..'

Mürettiphanedekiler bize merakla bakıyorlardı.. Sarı saçlı kızla şık patronun konuşmalarına dalmıştım.. İbrahim Efendiyse hala anlatıyordu.. Beni sırf onun hatırı için almışlar.. Yoksa adama filân ihtiyaçları yokmuş.. Haftalığım yüz elli kuruşmuş..

Sarı saçlı kız boyuna beni gözden geçiriyordu.. Duru mavi gözleri gözlerime raslayınca içimde ılık ılık birşeyler akıyordu... Kız, şık patronun sözlerine önem vermiyor gibiydi.. Eğer, kara işçi önlüğü olmasaydı, ona, bisküvi, jambon, biftek, rosto bolluğu içinde semirmiş küstah bir apartman kızı denebilirdi ama, onda acı çekmiş insanların vaktinden önce durulmuş, ağırbaşlı bir havası vardı..

Şık patron, onun çenesini okşayıp odasına çekilirken, o, çok ciddiydi.. Bana son bir defa daha baktı, sonra biraz önce çıktığı kapıdan usulcacık kayboldu.. Sonra İbrahim Efendi de gitti.. Bense, ne yapacağımı şaşırmış, gururu kırılmış bir halde bekledim.."

●

"... işim, kâğıt kesme makinesinde kol çevirmekti.. Vişne çürüğü fesini her zaman sol kaşına doğru yıkan ustamsa, zayıf, uzun boylu, şakacıydı.. Herkese takılır sık sık kahkahalar atardı.. Makinenin demirine takılı ceketinin iç cebinde her zaman rakı şişesi bulunurdu.. Kesilecek kâğıt yığınlarını makinenin demir tablasında düzeltir, bıçağın altına sürer, sıkıştırır, bana 'yallah' dedikten sonra rakısını cebinden çıkarır, dikerdi.. Bense olanca kuvvetimi zayıf kollarımda toplar, bütün gücümle kolu çevirip kâğıdı kesene kadar, o, şişeyi aldığı yere koyar, seslenirdi 'kafi'..."

●

"... bir cumartesi günü öğle paydosundan sonra işçilere para verilmeğe başlandı.. Bizim atölyelerden başka, o sarı saçlı kızın çalıştığı çikolata fabrikasının, bu fabrikada bizim patronundu, işçi kadınları, kızları, şık patronun oda kapısı önünde toplandılar.. İtişip kakışan, kımıldarken bir kalabalığın uğultusunu ben, makinemin yanında, ters çevrili bir gaz sandığı üzerinde oturmuş seyrediyordum..

... kadınlar pervasızdılar, kızlar çapkın.. Hepsinde de, az sonra paraya kavuşmanın neşesi vardı.. Yaşlılar bile gençlere uyuyor, neşeleniyorlardı.

Birden sarı saçlı kız.. O gün her zamankinden daha güzeldi.. Saçlarını kalın, mavi bir kurdelâyla sıkmış, kulaklarına küçük, kırmızı küpeler takmıştı.. Neden ve niçin bilmem, onun böyle olmasını istemiyordum.. Gülmesin, kimseyle konuşup şakalaşmasın.. Gözlerim gene ayakkabılarıma kaydı, yanları patlamıştı.. Böyle postalları olan birinin hiç bir kızı sevmeğe hakkı olamıyacağını düşündüm.. Ayaklarımı geri çektim, birbiri üzerine koydum, boş.. patlaklar görünüyordu..

O, durmadan söylüyor, gülüyordu.. Çevresinde gençler, yaşlılar.. Hep birlikte gülüyorlar.. Bizim Sermürettip bile gülüyordu.. Oysa, o koca burunlu o kadar az gülerdi ki.

Kızıyordum.. Şımarık iskarpinleri, kırmızı küpeleri, mavi kurdelası.. Hayır o bütün bunları çıkarmalı, gülmemeli, kimseyle konuşmamalı.. Patron çenesini filan okşuyor.. Bu kadar mı?.. Daha ileri gitmiyor mu?.. Ne kötü.. Niçin terslemiyor?.. Tükürsün yüzüne o adamın.. Ben arka çıkarım ona.. Elbette çıkarım.. Beni işten mi atarlar?.. Off of, şu dünya!.. Babam, annemler, kardeşlerim filan olmasa.. Dünyada yapayalnız olsam.. Çenesine bir yumruk patronun, kızı bileğinden çeksem, yallah.. Binsek limandaki üç bacalı vapura, vapur bizi Amerika'ya götürse!.. Amerika!..

Birden ustam.. Kendime geldim.. Gülüyordu.. Bana şık patronun odasını gösterdi.. Kalktım, benim kızın etrafını alan kadınlar bana yol açtılar.. Alayla baktıklarını sandım.. Yanaklarım alev alev, aralarından geçtim.. Bu odaya ilk kez giiryordum.. Tül perdeleri inik pencereler, maroken koltuk, kanapeler, üstü kalın camlı kocaman ceviz bir masa.. Masanın üstünde demet demet paralar.. Beni görünce şık patronun suratı asıldı.. Birşeyler mırıldandı.. Belliydi ki, fazladan bir insana para vermek zorunda kalışına sinirleniyordu.. İki kâğıt lirayla biraz ufak parayı elinin tersiyle camın üzerine itti.. Hayatımda ilk defa ücret alıyordum.. Masaya sokuldum.. Kulaklarım uğuldar, gözlerim kararırken, paraları avucuma çektim, patrona teşekkür etmek için baktım... O, hep aynı asık yüzle :

'Yallah ruh.. Yallah ruh!..' dedi..

Oda kapısına yürüdüm.. Benimki orada.. Avucumdaki paralara baktı.. Sonra göz göze geldik.. Paralarıma dudak büktü.. Kapı, kapının önündeki kalabalık, kalabalığın içinde kırmızı küpeler fırıl fırıl döndüler.. Çıktım.. Az önce kalktığım sandığa tekrar çöktüğüm zaman, kulaklarım hala uğulduyor, mürettiphane sanki dönüyordu.. '.. dudak büktü demek?. Demek dudak büktü? Ne olacak, orospunun biri.. Öyle olmasa çenesini sıktırır mı?.. Fakat dudak büktü.. Niçin?.. Az para kazanıyorum diye mi?..'

... birden onun iskarpinleri.. Başımı kaldırdım, o, mavi mavi gülüyordu :

"Siz Ermeni misiniz?.."

"Hayır.."

"Ya?.."

"Türk'üm ben.."

"Türk.."

Gözleri büyüdü, ciddileşti :

"Demek Türk'sünüz?.."

"Türk'üm.. Şaşacak ne var?.."

"Bana sizin Ermeni olduğunuzu söylemişlerdi de.."

Gözlerimi önüme indirmiştim.. O hala dikiliyor, birden göz göze geldik :

"Siz benim paralarıma dudak büktünüz?.."

"Ne zaman?.."

"Demin odadan çıkarken.."

Düşündü :

"Hatırlamıyorum.."

"Sahi mi?.. Demek dudak bükmediniz?.."

"Kattiyen.."

"Yoksa siz de mi Türk'sünüz?.."

"Ben Rum.. Yani Yunan'lı.. Şu litoğraf ustası yok mu, Barba Dimitri.."

"Evet.."

"Babamdır.."

"Dimitri usta babanız demek?.. Dimitri usta çok rakı içiyor."

"Çokkk.. Fakat siz buraya niçin geldiniz?.."

"Matbaaya mı?.."

"Hayır.. Beyrut'a?.."

"Bilmem.. İlkönce babam geldi, sonra da biz.."

"Mülteci mi baban?.."

"Mülteci.."

Önden yürüdü.. Patronun kapısı önündeki kalabalığın alaylı bakışlarından sıyrılıp onun ardısıra çıktım.. Caddeden karşıya geçtik.. Sonra ıssız bir aralığa saptık..

"Çok az kazanıyorsun.." dedi..

"Çok az.." dedim..

"Annenlere sen mi bakıyorsun?.."

"Ben.."

"Ben de annemlere bakıyorum.."

"Baban?.."

"Boş ver.. O hep içer.. Ondan hayır yok.."

Birden lafı değiştirdim :

"Biz çok zengindik memlekette, şimdi çok utanıyorum.."

"Neden?.."

"Şu postallarımdan.."

"Aldırma.."

"Aldırma mı?.. Ayıp değil mi bunlarla.."

"Neden ayıp olsun?.. Benim bir ağabeyim var, der ki.. Eski pabuçlarımızdan zenginlerimiz utansın.."

"Sen de mi öyle dersin?.."

"Biz hep öyle deriz.."

"Baban da mı?.."

"Babam da ama, boş ver ona."

"Ağabeyin ne iş yapıyor?.."

"Kunduracı.. Götürü çalışır, evde yapar kunduraları.."

"Biliyor musun, sen hiç Rum'a benzemiyorsun.."

Güldü :

"Neye benziyorum ya?.."

"Türk'e.."

"Nereden anladın?.."

"Türkçeyi çok güzel konuşuyorsun da.."

"Biz esas İstanbul'luyuz.. Mübadelede Atina'ya gitmişiz.. Ben çok küçükmüşüm..'

"Sonra?.."

"Ağabeyimi hapis ettiler.."

"Eeeee?"

"Ağabeyim hapisten kaçtı, buraya.. Sonra da biz geldik.."

"Niye hapsettiler ağabeyini?.."

"Uzundur.."

On dakika kadar yürüdük, birden deniz göründü.. O, 'İşte evimiz' diye, sırtı denize dönmüş, akmış örtülü küçük bir kulubeyi gösterdi.

"Burada mı oturuyorsunuz?.."

"Evet.."

"Niçin burada?.."

Güldü :

"Sen niçin bu postalları giyiyorsun?.."

"Şeeyyy..."

"Evimiz hiç de kötü değil.. Bazı geceler deniz kudurur, dalgaların gümbürtüsü ninni gibi gelir... Sonra, daha başka sebepler..."

Kulübeye yaklaştık.. Denizin kıyısına bağlı küçük bir kayık...

"Bu da mı sizin?.."

"Bizim.."

"Ne yapıyorsunuz bununla?.."

"Ooooo.. Amma da çok şey soruyorsun?.." diye gülümsedi..

"Çok mu sordum?.. Affedersiniz.."

Eve gelince, 'Bekle..' dedi.. Kapıya doğru yürüdü, durdu :

"Adın neydi senin?.."

"Raşit.."

"Benimki Eleni.." (1)

●

"... içeri girdi, az sonra annesiyle çıktılar.. Kadın beni çok hoş karşıladı.. Epeyce genç görünüyordu, ama saçları yarı yarıya ağarmıştı.. Eleni durmadan benden söz ediyordu.. Kadının elini öptüm, sonra eve girdik.. Dar, loş bir oda.. Karşı köşede kitaplar yığılı bir masa, masanın orada iri kıyım, sert bakışlı, hafif sakallı bir delikanlı, alçak bir iskemlede oturuyor, sarı deriden ayakkabı sayaları kesiyor, falçatayı öyle çabuk, öyle ustaca kullanıyordu ki..

"Hoş geldin delikanlı.." dedi..

Onu çok beğenmiştim.. Büyüdüğüm zaman onun kadar sağlam ve yakışıklı olsam diye düşündüm. Eleni'nin annesi boyuna Türkiye'den soruyordu.. Babamın mülteci olduğunu öğrenen Eleni'nin ağabeysi, elinden falçatasını bıraktı... "Yaa.." dedi.. "Demek baban siyasi?.. Adı ne babanın?.."

"Abdülkadir Kemali.."

"Evet.. İşittim.. Fakat neye yarar?.. Bu çeşit mücadelelerden ne çıkacak?"

Ve işine koyuldu.. Birden kızdım.. Babamın tenkit edilemez olduğunu sanırdım.. Eleni'nin ağabeysine öfkeyle baktım :

---

(1) Eleni : Baba Evi, Varlık Yayınları, 1949.

"Benim babam avukattır.. Hem de çok okumuş... Sen onun kitaplarını bir görsen.."

Aldırmadı..

"Biz memlekette çok zengindik.."

Gene aldırmadı.. Neden sonra :

"Sen.. Böyle şeyleri kafanda fazla büyütme, pek de kıymet verme.. Sen babandan çok, çok, çok ileri olmağa çalış..."

Beni dikkatle süzdükten sonra işine koyuldu..

Eleni'yle dışarı çıktık.. Dışarıda güneş, deniz ve dağlar..

"Ağabeyin ne demek istedi?.." diye sordum.

Çeneme vurdu :

"Günü gelince öğrenirsin!.."

●

"... martılar gökten denize, denizden göğe doğru inip, kalkıyordu.. Hafif bir rüzgâr esiyordu.. Kasketimi çıkardım, Eleni'yle birlikte yere, çimenlerin üstüne oturduk..

"Roman okuyor musun?.." diye sordu..

"Ben roman okumayı sevmem.." dedim.. "Ben yalnız 'İki çocuğun devrialemi' ni severim.. Sen okudun mu onu?.."

"Okumadım.."

Ona acıyarak baktım...

"Ben dört cildini belki on kere okudum.."

Ve ona 'İki çocuğun devrialemi'ni anlatmağa başladım..

O gün Eleni'yle çok sıcak bir ahbab olduk.. Çayırların üstünde ekmek, peynir, yeşil soğan yedik, kovalamaca oynadık, terledik, sonra kulübelerinin duvarına sırtımızı dayıyarak lacivertleşen dalgaların ardında kıpkırmızı batan günesi seyrettik.. O, bana birçok şeylerden söz etti, sonunda :

"Sana kitaplar vereceğim onları oku.. Onlar, İki Çocuğun Devrialemi'nden çok daha yararlıdırlar.."

... Eve geldiğim zaman, ortalık kararmıştı. Babam köşesinde, kitaplarının arasındaydı.. Lamba her zamankinden erken yanmıştı.. Babam neşeliydi.. Haftalığımı çıkarırken :

"Öğleden sonra paydos değil miydiniz?.." diye sordu...

Parayı geç aldığımı söyledim.. Haftalığımı avucuna koydum.. Aldı, başının etrafında üç defa çevirdikten sonra :

"Artık ölmem.. Oğlum para kazanıyor.."

●

"... Onun çalıştığı çikolata fabrikasına dadanmıştım.. Bir gün patron kızların önünde kulağımdan yakaladı.. Getirip makinemin yanına bıraktı, bağırdı, çağırdı.. Bir daha seni orada görürsem kovarım, dedi.. Rezil olmuştum.. Gerçi, böyle ufak tefek şeylere babamdan alışkındım ama, olmaz, pek onursuz bir şey gibi geldi bana.. Kendi kendimi yemeğe başladım.. Sanıyordum ki, mürettiphanenin demiri, tahtası, camı, insanı, makinesi hepsi birden bana gülüyorlardı.. Hayatımda ilk kez küçük bir adam oluşuma lanet ederek, şaşkın bekledim.. Kızamıyor, nasıl kızacağımı bilemiyordum.. Birden Eleni karşıma çıktı :

"Hiç canını sıkma.. Şimdi onun canına okurum.." dedi..

Gitti.. Kapıyı filan vurmadan içeri girdi.. Canına nasıl okuyacağını merak etmeğe başladım... İçeriden sert konuşmalar duyuldu.. Bu sıra mürettipler gülüyor, arada bana bakıp, başlarını sallıyorlardı.. Eleni'nin hırçın sesi yükseliyordu.. Bir yandan da, bu kız kadar olamadığım için utanıyordum.. Eleni geldi :

"Duydun mu?.. Nasıl canına okudum?.."

"Duydum ama anlamadım.."

"Neler söyledim bilsen, rezil ettim. Bundan sonra ben de burada çalışacağım, şu yaldız makinesinde.."

"Sahi mi?.. Sahi mi söylüyorsun?.."

"Vallahi.."

"Peki, nasıl oldu bu iş?.."

O günden sonra Eleni, gerçekten yaldız makinesinde çalışmağa başladı.. O kağıt verdi, ben aldım.. Ben verdim, o aldı.. İkimiz de, elimiz yüzümüz yaldız içinde, fakat öyle içten, öyle yürekten çalıştık ki..."

●

"... Bir gün Eleni'yle babası usta Dimitri, ortadan kayboldular.. Kimse birşey bilmiyordu.. Patron bile.. O da benden sordu.. Paydostan sonra evlerine gitmeğe karar verdim.. Sıtkı geldi, eve gitmem gerekti.. Fakat ertesi değil, daha ertesi gün, o gün cumartesiydi, haftalıklar dağıtıldıktan sonra evlerine gittim.. Ev yerli yerindeydi ama, pencereleri perdesiz, kapıları açıktı.. Komşu Ermeni karısından sordum.. "İki gün önceden, yirmi dört saat içinde Lübnan sınırlarını terk etmek zorunda kalmışlar.."

Kadın anlatıyordu :

"Böyle olacağı belliydi.. O oğulları yok mu, oğulları, daha çok süründürür onları.. Bir kayıkları vardı ya, onlara dolar giderlerdi.. Ya evleri?.. Az mı polisler bastı.."

O gün ıssız yollardan eve döndüm.. O gece yatağımda hüngür hüngür ağladım..

●

"... İlk aşk kolay kolay unutulmuyor..

Eleni.. Ve ilk aşk ve ben de ilk sosyal uyanış sanırım bu Rum kızıyla başladı.."

●

"... Sonra bir Bar kadını.. Güzide..

Güzide otuzunda, ben on dokuz yaşımdaydım.. Bir gün bana hayatını öyle acıklı anlattı ki, etkisi altında kaldım.. Sanki terk edilmişliği benim yüzümdendi.. Ve sanki bu hatayı düzeltmeğe ben zorunluydum.. Masama gelirdi.. Ve bana hiç para harcattırmazdı.. Bu yüzden de garsonlar bana kızardı.

... Sonra, çoğu geceler evinin oralara gider, karşı kaldırıma oturur ve onun penceresindeki göl gesini izler, onun pencere perdesine düşen gölgesini hayranlıkla seyrederdim.. Benim orada oturduğumu bilmezdi o, söylemezdim.. Benimle alay

etmesinden korkardım.. Bir gün de, ille nüfus kâğıdını ver diye tutturdum.. Ciddi olarak onunla evlenmeğe karar vermiştim.. Israrım karşısında bana çok öğüt verdi.. Küçük olduğumdan, beni pırıl pırıl bir gelecek ve tertemiz genç kızların beklediğinden söz etti.. Ona daha çok bağlanmış ve deli gibi sevmeğe başlamıştım.. Beni kendisinden soğutmak için Adana'lı zengin bir sarrafla meşgul oldu.. Birkaç gün sonra da bizim takımın beki olan arabacı Hikmet, onun Mersin'e gittiğini söyledi.. Mersin'e gittim peşinden.. Kaldığı oteli buldum.. Otelden İstanbul'a kalkacak olan vapura az önce gittiğini söylediler.. Deli gibi limana koştum.. Vapur liman açıklarından demir alıyordu.. Ve cebimde ancak Adana'ya dönecek para vardı.. Çok geç kalmıştım.. Dünya başıma zindan Adana'ya döndüm.." (2)

●

"... aşık olduğum zamanlar, sabahları çok erken kalkarım.. Yazılarımı daktiloda bir jet hızıyla yazıp, yallah sokağa..

... Aşık olduğum zaman kafamda yepyeni ufuklar açılır.. Üslubum değişir... Ve vücudumda en ufak bir ağrı, bir sızı duymam.. Dünyayı severim.. İnsanları severim.. Yağmurlu sokakları severim..."

●

"... Şu Boşnak kızını sordum.. Madem bir avluda oturuyorsunuz, kapı komşusunuz, babasını gör, şu işi bitir dedim.."

"Ne dedi?.."

"Katibi seviyor dedi.. Otuz kâğıt maaşla avrat mı sevilir?.. Kollarını altın burmaynan doldururum.. Şehirde konak bile tutarım.."

"Hangi kızı?.."

"Boşnak kızını.."

"Nuriye'nin mi?.." (3)

"Heye.."

"Katip nasıl?.."

"Katip iyi oğlan.. Hatırnaz.. Zorlu da içki içer hani.."

"Otuz kâğıt maaşla avrat mı sevilir?.."

"Niye sevilmesin?.. İki gönül bir olduktan sonra..."

●

"... Fabrikanın kurşuni boyalı demir kapısı önünde üçe ayrılarak, işçi mahallelerine üç kol olarak uzanan parke döşeli yollar ,ikindi üstü saat altıda paydos olan İplikhane kızları, Banko'cu çocuklar, fabrika meydanı hamalları, dokumacılar, pabuçlarından çatlak topukları taşan kadınlar..

Bizim servis saat yedide paydos olduğu halde, ben hemen hemen hergün beş buçukta çıkar, fabrika karşısındaki bakkalın ekşi ekşi kokan şarap mahzenine geçer, yarım saat sonra paydos olacak İplikhane kızlarının telâşlı kalabalığını seyretmek için mahzene yerleşir, pencerenin yanıbaşındaki fıcılardan, iri bardağıma kıpkırmızı şarabı doldurur, yakardım sigaramı..

... Kara göğüslükleri pamuk tozu içinde kızlar İplikhanenin başörtülü kelepçi, Banko'cu, makaracı kızları, ikişer, üçer, beşer, telâşlı ve ürkek adımlarıyla geçerlerdi.. Arada usulcacık bakar, güler, birbirlerini dirsekleriyle dürterlerdi..

İçlerinde biri, o akça pakça, ondördünde bir Boşnak kızı vardı ki, mutlaka bakar, güler ve birkaç adım sonra, tekrar döner, bakar, güler, bakar güler.. Köşeyi dönüp kayboluncaya kadar.. Mahzenden nasıl çıkar, nasıl peşine takılırdım farkına bile varmazdım.. Paslı teneke ve çürümüş tahta yığınlarından mahallenin çarpık sokaklarında hafif bir yalpayla yürürken, kızlar, üç beş adım önümdedirler.. Ve birbirlerine öyle sokulmuşlardır ki..

İçimde bir çalkantı.. Gözlerim onun beyaz, keten ayakkabılarında.. Sokaklar, sokaklarda harap kerpiç evler, harap kerpiç evlerin kapı önlerinde çocuğunu yıkayan, soğan soyan, mahalleye acı bir duman salan maltızını tutuşturmağa çalışan erkek yüzlü kadınlar, köpekler, tavuklar, sonra oymalı saçaklar, yarı inik kafesler, rakı kokan daracık sokakların kapı önlerinde örgü örerken karşıdan karşıya şakalaşan kadınların mahallesi.. Bu mahalle Girit'li mahallesidir.. Sokağa açık pencereler gerisinde, kırık dökük Türkçeleriyle şakalaşan, seslerini yabancıya duyurmaktan hoşlanan Giritli kızlar..

●

"... Adam sen de.. Ben yirmi iki yaşındayım, sevgilim on dördünde.. Şarhoşum ve dünyada yalnız ona aşıkım..

Birden benimki.. Yeni yıkanmış ayaklarında nalın, bol renkli margizet entarisi, yanında iki arkadaşı, elinde beştaşıyla görünür.. İşte o zaman dünyayı unutmuşumdur.. Onların avlu kapısından zayıf, uzun boylu, dökülen bıyıklı birtakım erkekler girer, başörtülü kadınlar çıkar, hırslı bakışlarıyla delikanlılar geçerdi..

Bir ara cin gibi bir kız, yanıma usulcacık sokuldu.. İki yanına baktıktan sonra :

"Abi, ablam diyor ki, beni seviyorsa diyor.. Allah aşkına beklemesin diyor.. Korkuyorum diyor.."

"Sen onun kardeşi misin?.."

"Hayır.."

"Ya?.."

"Hiç.."

Nuriye'yi sevdiğimi isbat için, sırf onun için çekilir giderdim.."

●

"Sen bunu, bu kızı ciddi olarak seviyor musun?.. Yoksa niyetin dalga geçmek mi?.."

"Seviyorum.. Ciddi olarak seviyorum.."

"Ya?.. Kızla konuştun mu, onun da sana gönlü var mı?.."

"Hayır, konuşmadım.."

"Madem konuşmadın, ne diye peşinde dolanıyorsun?.."

(2) Kötü Yol : Öncü Kıtapevi Yayınları, 1969.
(3) Nuriye Öğütçü : Orhan Kemal'in eşi.
Cemile : Varlık Yayınları, 1952.

"Bilmem, benim de bildiğim var mı?.. Dolanıyorum işte.. Elimde değil.."

"Vazgeç oğlum, vazgeç.. Bu kızın ardında dolanan çok.. Sonra seni tenhada kıstırır, temizlerler.. Gençliğine yazık.."

Bu sıra Nuriye, bal renkli margizet entarisiyle avlu kapısında belirirdi.. Bize uzaktan bakardı.. İçimde kırılan umutlarla oradan uzaklaştım.. Köşeyi utançla dönüp.."

●

"... Bir gün masamda kara kara düşünüyordum.. Odacı geldi.. Küçük bir kızın beni fabrika kapısında beklediğini söyledi.. Gittim.. O günkü kız.. Gene o günkü gibi yanıma sokuldu.. 'Abi, dedi.. Ablam diyor ki, bu gece arka pencereye gelsin, birşeyler söyliyeceğim diyor.."

"Kim?.. Nuriye mi?.. Hadi.. Ne zaman?.. Sahi mi?.."

"Gözüm kör olsun ki.."

●

"Uçuyorum.. Şarabın tatlı bir sarhoşluk verdiğini yeni anlıyordum.. Nerde o.. Az sonra çıkacak, bakacak, gülecek, dönecek, bakacak.. Daha sonra akşamlar iner, ay parlar, onların mahallesine giderim.. Çirkef kokan sokak ve onun penceresi.."

"... Geniş ceket, zayıf omuzumda.. Yirmi iki yaşındayım, aşıkım ve cebimde parlak demirli sustalıma güvenerek...

Bu sıra Nuriye, kirden kurşunileşmiş tahta kanatları ardına kadar açık kapıdan dökülen bir avluya girer, zınk der, dururum.. Sırtımı eski bir duvarın köşesine dayar, sevgilimin girdiği avlu kapısına çevrili gözlerimle uzun zaman kalırdım...

Sonra arka sokağa geçerdim.. Nuriye'nin penceresi bu sokağa bakardı.. Beyaz perdesi iyice bastırılmış pencerede Nuriye'nin gölgesi belirirdi.. Dikkat kesilirdim.. Sarhoş kafamdan neler geçmezdi.. Meselâ çat kapı, merhaba deyip dalmışım odalarına.. Bunda hiç kuşkum yoktu.. Yoktu ama, onun dile düşmesinden kaçınırdım.. Derken, perde de Nuriye.. Kafamdakileri atar, gözlerimi pencereye diker, dakikalarca kalırdım.."

●

".. Kelepler, yani çözgüler, bankolardan dar bir beton yolla ayrılırdı.. Bankolardan gelen iplik masuralara kocaman teknelerle keleplerde çözülür, çileler olarak paketlenip sevkedilirdi.. Beyaz örtülü başları önlerine eğik, kara göğüslüklü işçi kızlar harıl harıl çalışır, kopan iplikleri bağlarlardı.. Kelepçi kızlar da bankocular gibi çok iplik kopmasından yakınıyorlardı :

"İpliklere bir şeyler oldu.. Bu kadar yıldır bu fabrikadayız, böylesini görmedik.." diyorlardı..

Fabrika patronu Nuri Has, bankocu kızlardan birinin yanında durmuştu :

"O belasını ekmekleriyle oynadığı işçilerden bulacak.." diye söyleniyordu..

Ağa, bizim Nuriye'nin yanına gelmişti.. Bu sıra elimde birtakım kâğıtlarla iplikhaneden içeri girdim.. Ardımdan bir kızın :

"Aha.. Aslı'nın Keremi.. Aklıma da geldiydi ha.." sözünü duydum.. Nuri Ağa'yı karşımda görünce şaşırdım.. Geri dönmek istemiştim ama büsbütün şüpheyi üzerime çekeceğim için vaz geçmiştim.. Ağa'nın yanından geçerken :

"Nirye gidiyon?.." diye sordu..

Durdum.. Yanaklarım kızarmış, ne diyeceğimi şaşırmıştım..

"Raporları götürüyorum.."

"Saat dokuzdan önce kimsenin gelmediğini bilmiyor musun?.."

Şaşırmıştım.. Gözüm Nuriye'ye kaydı.. Göz göze geldik.. Verecek bir cevabım yoktu Nuri Ağa'ya..

"Hadi bakalım yallah.. Burası kız tavlama yeri değel.."

Yıkılmıştım.. Dolaşan ayaklarımla geri döndüm..

Başkalarının karşısında el ovalayıp, susmağa, haksızlıklar karşısında susmağa, yüreğim el vermediği halde susmuştum.. 24 lira 95 kuruşun hatırı için, en susulmaması gereken durumda susmak zorunda kalmıştım.. Oysa, hiç de böyle olmak istemiyen bir bilincim vardı.. Eğer Nuriye olmasaydı, 24 lira 95 kuruşa boş verir, masadaki defter, kalem, kâğıt, hesap makinesi ne varsa Nuri Ağa'nın yüzüne fırlatır, sonunun ne olacağını düşünmezdim bile.. Ama yapamadım.. Nuriye için yapamadım.."

●

"... Kafam allak bullak eve geldim.. Babaannem oturuyordu.. Söze neresinden başlamalıydım, bilmiyordum..

Babaannem yüzüme kurnazca baktı :

"Kimin nesi?.. Kimlerden olurmuş?.. Aslı, nesli, soyu sopu belli insanlar mı?.. Gidip de yazının hello cellosuna takılma.."

"Namus yönünden namuslu.."

"Kimin nesi bu?.."

"Bizim orda canım.."

"Memur mu?.."

"Değil.."

"Ya?.."

"İşçi.."

"Ne?.. İşçi mi?.. Allah sen gösterme yarabbi!.. Sen çıldırdın mı?.. Aklını mı kaçırdın çocuk?. Fabrika gibi yerde, erkeklerin arasında.. Seksen kişiden arta kalmış.. Töbe.. Töbe.."

●

... Birdenbire elimi tuttu :

"Sen ben seviyor musun?.."

"Seviyorum.."

"Madem öyle, babandan para filan bekleme.."

"Para değil, vekaletname.."

"İstemem onlardan birşey.. Sen doğrudan doğruya babamı gör, ya bir akşam bize gel, iste beni.. Babam mert insanları sever, kabadayı adamdır.. Hiç çekinme gel bize, gel bize.. De böyle böyle.."

"Ya beni kovarsa?.."

"İKBAL KAHVESİ"ndeki çatlak ses...

fahir aksoy

Nurer Uğurlu, Dost dergisinde benimle ilgili iki öykü anlatıyor "Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi" dizisinde.. Bu konunun İstanbul'da şöyle bir sözünü de etmişti ama sözleriyle yazdıkları birbirini tutmuyor.. Bu tutarsızlıktan ötürü öncedüzelteyim, dedim, baktım, "mümkünatı yok". Yok çünkü bir iki yönü dışında % 90'ı yalan - yanlış..

Şakacı ve sanatçı yönü ağır basan Ece Ayhan, basit bir olaydan keyif çıkartmak için tatlandıra, ballandıra, başkalaştıra, dolandıra, hayal - evinde kurduğu öyküsü Orhan Kemal'e anlatmış.. Bu tipleri çok iyi tanıdığını, ve bir roman yazmakta olduğunu bana da ileten Orhan Kemal bu ara Ece'nin de öyküsünü nakletmişti. Kendimi tutamamış uzun uzun gülmüştüm.

35 yıldır içinde yaşadığım bu çevre insanlarının aralarında **"birin nasıl yüz"** ya da **"binin nasıl sıfır"** hale getirildiğini, olumlu ya da olumsuz duygulanmaların, vehimlerin, alınganlıkların ne umulmıyan aşamalara hedeflere varabileceğini çok yakından gözlemişimdir. Öfkelerin iftiralara götürten, sevinçlerin deve dikenlerini yediveren güllerine çevirten, şaka, kapris, önemsenme uğruna insanları yerin yedi kat dibine sokturan, nevrozlarla yüklü mizaçlarındaki bu sivrilikler, normal birey tipinin tam tersine bu aşırı huysuzluklar, onlardaki sanatçı kimliğin varoluş nedenlerinden biridir. Nice kişilerin ameliyat masasına yatırılır gibi meyhane masalarına yatırıldığını ve lime lime edildiğini, nicelerinin ise kuburdan çıkarılıp lâle bahçelerinde şehzade giysileriyle dolaştırıldığını görmüşümdür.

Ece Ayhan bu alanda somut bir örnektir ve sanatçılar arasında sür-git bu böyledir. Orhan Kemal'in aslında gerçek olay pek okadar önemli olmadığı için Ece'nin çok değişik, tatlı, espri dolu öyküsünden esinlenişi ise çok doğaldır. Elmanın ağaçtan düşmesini gören düşünürün bir fizik kanununu bulması gibi.. Bu öykü Orhan Kemal'e, Anadolu'da onun da, benim de çokça rastladığımız türlü dolandırıcıları ansıtmış ve ona bir, bir daha roman kazandırmış... Eline sağlık iyi etmiş... Ankara'da karşılaştığımız bir gün ona "..Yahu Çorum'da kendini "başmüfettiş" diye tanıtan onların deyimiyle bir "koçancı" ya rastladım, meğer senin kahramanının sahicisi de varmış.." dediğimde Pikniği çınlatan kahkahalarından birini atmıştı.

Buraya kadar doğal bir düzeyde yürüyen olay Nurer Uğurlu'nun yazısıyla birden yön değiştiriyor ve çirkinleşiyor. Ece'nin Orhan'a anlattığı hayalî olaya katkılarda bulunarak sahiden olmuş ve benimle ilgiliymiş gibi göstermeye yelteniyor. Ve giderek Ankara'da yirmi yıl önce dost sandığımız ve her akşam kürdün meyhanesinde buluştuğuhuz polise bağlı kişilerin sol çevreleri birbirine katmak, dağıtmak için uygun gördüğü sıfatları kullanmak ve küçük düşürücü, kötü sanılar uyandırıcı isnatlarla güzel başlayan, güzel gelişen ve güzel sonuclanan öyküyü, haysiyet kırıcı bir niteliğe büründürüyor.

Göynük ilçesi tahrirat kâtibinin, savcıyla karşılaşınca sona eren, yanlış "zannı" ortalığı iki saat süreyle velveleye vermiş, "rüesay-ı devlet-i" derlenip toparlanmaya sevketmiş.. Hikâye bu.. O zaman çok genç olan sevgili Ece'yi bu olay etkilemiş, hayalini kurcalatmış, işletmiş ve tadına doyulmaz bir öykü haline getirmesine önayak olmuş.. Öyküyü "keskin nişancı" Orhan Kemal'e anlatınca, o da almış eline kalemi, dur durak dinlemeden yürümüş gitmiş. Fena mı etmiş? Yoo! **Kötülük**, Nurer'in dolaylı yoldan yüzkızartıcı suç-

---

"Kovmaz.. Söylediklerine bakma sen.. Hiç kaba bir adam değil.. Mert adamdır.. İşte sen beni.. Onu bunu araya koymağa boş ver.."

"Vermezse ya?.."

"Sen işte.. Vermezse o zaman düşünürüz.. Abimin de haberi olmuş.. Seni futboldan tanıyormuş.. Çok beğeniyor.. Babama neler söyledi.. Korkma, gel bize.. İşte beni, mutlaka verir.. Babam mert adamdır, mert adamları sever.."

Bende ne ayakkabı, ne entari, ne şu, ne bu istedi.. Aldığım paraya gelince 25 lira 95 kuruş.. Evet, az kazanıyordum, ikimize yetmezdi.. Ben de çalışırım dedi.. Bizim avludan bir göz oda tutar, yerleşiriz, dedi.. Sonra durdu :

"Bir sey soracağım, doğru söyle.. Benden önce başkasını sevdin mi?.."

"Hiç kimseyi.."

"Doğru söyle.."

"Gerçek.."

"İnanmam.. Vardır biri.."

Sonunda, Beyrut'taki Rum kızı Eleni'den söz ettim..

"Benden güzeldir herhalde.."

"Yok canım.."

"Hadi, hadi.. Ağız yapma bana.. Eskiden olan olmuş, geçen geçmiş.. Gençlik, herşey olur. Ama bundan sonra.."

"Bundan sonra olmaz.."

"Hele duyup işiteyim.."

"Ne yaparsın?.."

"Ne mi yaparım?.. O zaman anlarsın.."

(Bu bölümün 2. yarısı gelecek sayımızda)

lamasında ve **düpedüz iftiraya dönüşen** eylemindedir.

Orhan Kemal'in romanının çıkış noktasıyla, benimle ilgili basit olay arasında hiç bir ilişki yoktur. Ona bu esini veren Ece Ayhan, romana gerekli malzemeyi temin eden ise kendi gözlemleri ve hayalidir. Tahrirat kâtibinin bir iki saatlik beni müfettiş sanmasının aslında önemli hiç bir yönü, sosyal, asosyal, güldürücü, dramatik bir yanı yoktur; çok hoş denir ve geçilir.

Nurer Uğurlu önce bana danışmalı, gerçeği tam olarak saptadıktan sonra şaka - maka üslûbunda da olsa kâğıda kaleme sarılmamalıydı; o zaman hem öykünün albenisi kaybolmaz, hem de kaprislerini yalan olmayan yoldan da tatmin ederdi.

Sol çevre insanı olduğu çağrısını uyandırmadan, ideolojik yoldan halka hizmeti amaç edindiği sanısını vermeden, özentili sosyal adalet şiiri yazma girişiminin olduğunu belirtmeye yönelmeden **önce** Nurer Uğurlu doğruluğu, hakseverliği kendi yaşantısında varetmelidir. Sosyalist ahlâk insanlara saygıyı, onurlarına önem vermeyi gerektirir.

Gelelim sigorta işine..

Orhan Kemal'in sigorta mukavelesi aktetmesi çocuklarına karşı çok yerinde bir teminatıydı. Nurer'in sandığı gibi sigortalanan Orhan Kemal değil çocuklarıydı. Nitekim 22 hayat tarifesi içinde cihaz - tahsil sigortası adlı tarife aynı zamanda tasarruf niheliğinde olduğundan küçük çocuğu olan bir çok aradaşlarımı (kapitalist sistemde ekonomik bir ihtiyaç olması nedeniyle) örneğin Behice Boran'ı, Edip Cansever'i, Avni Öztüre'yi, Metin Eloğlu'nu, Fethi Giray'ı, Salim Şengil'i çocukları adına sigortalamıştım. Kimi devam etti, kimi de etmedi. Salahattin Hilâv da evini yangına karşı sigortalatmıştı. Kendim de çocuklarıma karşı bu tarife ile sigortalıyım. Eğer evli ve de çocuğu varsa Nurer Uğurlu'ya da bu tarifeyi öğütlerim. Şimdi bu tedbirin tutarsızlığı nerede? kuşku uyandırıcı tavır takınmanın anlamı ne? tek kelime ile bilgisizlik. Ne sigorta hukukundan, ne de sadece benim bağlı olduğum sigortanın yılda iki milyon hayat tazminatı ödemiş olduğundan haberdar.. Malî durumum dolayısıyla Orhan'ın sigortalanması ise baştan aşağı yalan, çünkü kendi komisyonumu bile ona tenzilât olarak bıraktım. Sigortalanma Nurer'in dediği gibi İkbal'de değil, Muzaffer Buyrukçu'nun evinde kararlaştırıldı ve mukavele Cibali'deki adresine gönderilerek tenzilâtlı ilk taksit orada tahsil edildi. Orhan'ın bunu şaka konusu etmesi ise onun şakacı mizacından ileri gelmedir. Yoksa kendi isteği ile doğruluğuna inanarak mukavele aktetmişti.

Nurer Uğurlu'nun bana durmadan ardniyetli davranış "atfetmesi" ve sigorftalanmayı fenalık gibi gösterme çabası aslında onun karakter zaafını ve gerçekten kötü niyetli olduğunu kanıtlar.

Çocukluğum dışında yoksulluk içinde geçen yaşamıma, 1946'larda -yani Nurer donunu zor bağladığı günlerde- takiplere, peş peşe açılan dâvalara, baskılara, mahkûmiyetlere rağmen alnıma **"kara"** düşürmedim. Bu yetmiyormuş gibi polis taktikleri ve yakın çevre insanlarının adice iftiraları, isnatları, sonu gelmeyen çirkin dedikoduları temeli yalana dayandığından beni yıkamadı; diğer yandan büyük çıkar teklifleriyle gayrımeşru yollara sürüklemek istemeleri de beni doğru bellediğim yoldan ayıramadı. Her santimetre karesinin hesabını yüz - akıyla verebileceğim ömrümün en şaşmaz tanığı vicdanım ve sayısı az bir kaç namuslu dostumdur. Eğer şerefsiz bir yoldan kazanç sağlamak için bir taraftan sol görünüp diğer yandan soyguncu metotlara el uzatsaydım, ev kiramı nasıl vereceğimi düşünmez, benim de Bebek'te villalarım, kotralarım olur, yan gelir keyfime bakardım.

Nitekim somut bir örnek olduğu için değineceğim, sigortadan herkes zengin olurken ben beceremedim ve bundan on iki yıl önce Tavşanlı Jandarma kumandanı ile İstanbul emniyet müdürlüğünün benimle ilgili olarak "..solcuların prodüktörlük sıfatı ile işçi çevrelerine sokulması sakıncalıdır.." diye şirket merkezini 'ikaz" etmeleri, çoluk çocuk dinlemeyerek borçlu olarak işten çıkartılmam için yetmişti. Üç çocukla ortalıkta kala kalmıştım. Muvaffak Şeref Galatasaraydan arkadaşı olan U. Müdür Veysi Midil'e **"çıkartılmamaklığım"** için baş-vurduğunda "müseccel ve faal solcuları tutamam" cevabını almıştı. Daha önce da Basın Yayından aynı gerekçe ile çıkartılmıştım.

Beni, şeref ve haysiyetime sürmek istediği lekeden dolayı savunmaya zorlayan Nurer, zevzeklik ve lâf ebeliği uğruna işlediği ağır suçun acısını içinde duyar ve de şerefli ve uygarca bir davranışa yönelir benden **"özür"** dilerse onda insancıl zerrelerin henüz yok olmadığına hükmederim. Ve bu densizliğini unutmaya çalışırım..

Aksihalde Bâb-ı Âlisinin varlıklı katında bana yamamak küçüklüğünde bulunduğu yöntemlerle **"kodaman"** olmaya adaylığını koyduğuna inanır bütün yakıştırmalarını ve polisiye ağızla ismimin başına koyduğu kirli sıfatları suratına bir **şamar** gibi çarparım...

On iki yıldır köşesine çekilmiş, sefahat kapılarını kapamış, boyalar ve kitaplarla haşır-neşir olan ve artan yoksulluk ve kahırlı günlerle savaşan bir insana bu insafsız ve idraksiz saldırı neden acaba? Yoksa ruhsal bir dengesizlik sonucu mudur, anlıyamadım gitti...

Yazık, güzel bir öykü onun elinde berbat oldu.

DURAN KARACA

Anadolu'nun yöresel niteliklerini, plastik elemanlarla bağdaştırarak orijinal bir senteze varmak isteyen sanatçılar, yağlıboya resim tarihimizin yüzelli yılı aşkın serüveni içinde sık sık görülmüşlerdir. Ne var ki, bu türlü çabaların büyük bir çoğunluğu, bütün iyi niyetlere rağmen folklor kırmasının ötesine pek de geçememiş; öz' e ilişkin biçimleri yaratmada ve geliştirmede yeterince etkili olamamışlardır. Bu olumsuzluğun başlıca nedenlerinden biri, aktarma biçim duyarlıklarıyla yöresel farklılaşmaların kolayca yansıtılabileceği inancıdır. Anadolu görüntülerinden esinlenen ve yerel olma iddiası taşıyan tesbitlerin, bu iddiayı haklı gösterecek güce ulaşmaları için, her şeyden önce yerli turist tavırlarını reddeden ve plastik yetkinliği ön plâna çıkaran bir kimlik ve yetenek taşımaları gerekir. Bu ise, bir bilinç ve sorumluluk işidir.

Duran Karaca'nın, Alman Kütüphanesi salonunda sergilediği ve çoğunluğu yeni çalışmalarını kapsayan resimleri, bu sorumluluğun bir cephesini aydınlatması bakımından dikkati çekicidir. Açık biçimde bellidir ki, bu resimlerin sahibi, doğduğu ve büyüdüğü çevrenin, yani Çukurovanın insanlarını seviyor; o çevrenin 'sarısıcak' ına gönlüyle bağlıdır ve güneyin yaşama biçimlerini, resminin temel olanaklarıyla bağdaştırmak yanlısıdır. Doğası ve insanıyla, etin ve kemiğin beraberliği ölçüsünde kaynaşmış olan bu çevrenin yazılmış ve yaşanmış olan bütün hikâyelerine, efsanelerine açıktır. Resmine bakıp da, bütün bu olumlu nitelikleri açık - seçik göremediklerini öne sürenlerin sıradan düşüncelerinin aksine, plastik olanaklarla özdeşlik kurabilmiş gözler için, bu resimler, geçmişten geleceğe doğru akan bir hikâyenin birbirini izleyen görüntüleridir. Her yıl yaz aylarında Çukurova'ya çalışmaya gelen ve pamuk tarlalarına dağılan ırgatların birleşik serüveniyle, resimlere yansıyan insan kümeleri arasında doğal bir ilişki, bir kader beraberliği yok değildir. Ne var ki, başından beri plastik dünyaya eşlik eden her hikâye gibi bu da bir hikâyedir. Taşıdığı öz, edebî bir muhteva olarak resme baskın çıktığı oranda resimle çelişir. Önemli olan, hem hikâyeye sahip çıkmak, hem de bu çelişkinin dozunu sıfıra indirebilmektir.

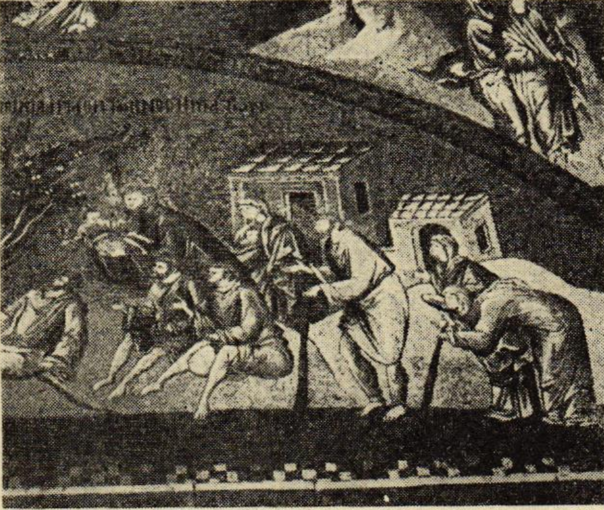
Karaca'nın çabası, bu açıdan değerlendirilince, resmini yönlendiren nitelikleri de belirlemek gerekir. Bu nitelikler, bir yandan geleneksel tasvir sanatımızın istif özelliklerine ilişkin işaretler taşırken, öte yandan çağdaş batı resminin renkçi eğilimleriyle de -kimi yerde oldukça açık, kimi yerde dolaylı biçimde- ilinti kurmaktadır. Bu değişik cepheli görünüşlerin, **Duran Karaca'**nın sanatında bir çelişkiyi derinleştirdiği değil, tam tersine, geleneksel üslûba duyulan ilgi ve yakınlığın çağdaş bir yorumunu geliştirdiğini belirtmeliyim. Bazı düzenlemelerde ve özellikle trükler arasında, **Bonnard** ya da **Vuillard** etkilerinin bulunması, **Karaca'nın** resmini yermek için bir kanıt olarak kullanılamaz. Hatta bir yerde, sanatçının bu etkileri kırarak, öz ve biçim ilişkisine dayanan dinamiği araştırdığı da söylenebilir. Kaldı ki, etki, ressamın kendi resmini oluşturmasında ve kişiliğini kurmasında olumlu bir aşama niteliği gösteriyorsa, bunu sanatçının yararına bir not olarak kaydetmek gerekir. Etki, ancak bir taklit kılığına bürünüyor ve kişisel yeteneğini inkâr çizgisine varıyorsa tehlikeli olabilir. Böyle bir tehlike, Duran Karaca'nın resmi için söz konusu değil.

Geçen yıl TRT başarı ödüllerinden birini kazanmış olan **Duran Karaca**'nın yorumlarındaki belirgin ve hâkim çizginin, giderek derinleşeceğini ve çağdaş Türk resminin gelişmesine önemli bir katkıda bulunacağını sanıyorum.

GÜNDÜZ GÖLÖNÜ

Gündüz Gölönü'nün toplu halde **resimlerini**, ilk kez iki yıl kadar önce İstanbul'da açtığı bir sergide görmüştüm. Çoğunluğu soyut esinlenmeleri kapsayan ve tümü baskı resimlerden oluşan o sergiden sonra, yeni çalışmalarıyla geçtiğimiz ay içinde Türk - Amerikan Derneği Salonunda bir sergi düzenledi. Ve bu kez karşımıza yalnız oyma resimlerle değil, en az onlar kadar ilginç olan yağlıboya resimlerle de çıktı. **Gölönü**, gerek renkli baskı resimlerinde gerekse yağlıboya çalışmalarında genellikle ortak bir şemadan hareket ederek, çeşitlemeci bir üslûbun olanakları ölçüsünde bu şemayı canlandırıyor, titiz bir çalışma ve işleme temposuyla belirli bir "çözüm"e varmaya çalışıyor. Bu çözümün, klasik nakkaş davranışıyla açık bir benzerlik taşıdığı, daha ilk bakışta anlaşılıyor. Türk minyatürlerinin birbirini bütünleyen tasvir dizileri de, bu biçim peyzaj ve mekân şemaları üzerinde gelişir, çeşitlenir. **Gölönü** için, bu bakımdan özellikle XVI. yüzyıl tas-

vir sanatımızın -isim vermek gerekirse Nakkaş Veli Can'ın ve Matrakçı Nasuh'un- örneklik yaptığı; bu iki sanatçının İstanbul peyzajlarının, yoğun bir esin kaynağı yarattığı söylenebilir. Resminin temel değerleri, bu eski ustalardan hareket etmekle beraber, renk ve biçim aracılığıyla çağdaş bir İstanbul şiirini kurabilmek için, duyularını kullanmaktan da geri kalmıyor. Her ne kadar bu resimlerden birini eski bir çerçeve içine yerleştirmekle, geleneksel espriyi, ters açıdan vurgulama çabası gösterse de, elde edilen sonucu, bir bütün olarak değerlendirmek doğru olur. Bu bütünlük, yağlıboya resimlerle baskı resimler arasında doğal ve dönüşümcü bir ilişkiyi doğruluyor. Ayrıca da **Gölönü**'nün sanatına esnek bir boyut kazandırıyor.

ÇAĞDAŞ RAVENNA MOZAİKLERİ

Ravenna, mozaik geleneğinin günümüzde yaşatıldığı ve yeni örneklerle geliştirildiği başlıca merkezlerden biridir. Duvar panoları halinde mimariye kolayca eşlik eden mozaik sanatı, Roma ve Bizans çağlarında erişmiş olduğu olağanüstü gücü, bugün bir ölçüde yitirmiş olsa da, özellikle bu geleneğe hâlâ sıcak bir ilginin sürdürüldüğü yerlerde, dekoratif amaçlar için kullanılıyor. Bilindiği gibi, Ravenna, Kuzey İtalya'nın bu ünlü sanat merkezi, V. ve VI. yüzyıl mozaiklerinin ilginç örneklerini barındıran eserlerle süslüdür. Bizans devri mozaikleri bakımından da ünlü olan İstanbul'da, 1960'larda düzenlenen bir İtalyan sergisinde, Ravenna'nın San Vitale Kilisesini süsleyen bu ilginç mozaiklerin, küçük boy kopyaları sergilenmiş ve bir hayli de ilgiyle karşılanmıştı.

"Çağdaş Ravenna Mozaikleri" adı altında, Türk ve İtalyan makamlarının işbirliğiyle Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde sergilenen işler, bir anlamda çağdaş İtalyan mozaiğini tanıtmakla beraber, bu sanatın İtalya'daki çağdaş gelişmeleri konusunda ayrıntılı ipuçları verecek özellikleri yansıtmıyor. İtalyan mozaik sanatçıları, çağdaş ressamların eserlerini mozaik kopyalar halinde 19 ayrı panoya aktarmışlar. Mozaik sanatının kendine özgü tekniğinden ilginç belirtiler taşıyan bu panolar, aynı zamanda dekoratif öğeleri de içermiyor değiller. Çok bellidir ki, İtalyan mozaikçileri, bu tekniğe bir anlamda uygun düşebilecek sanatçıları tercih etmişler aktarma işinde. Bir anlamda diyorum, çünkü içlerinde **Chagall'**den de bir örnek bulunan bu kompozisyonlar, muşamba üzerinde düşünülmüş ve resim olarak saptanmış eserler aslında. Aynı zamanda dekoratif öğeler de taşımaları, bir raslantı eseri olsa gerek. İtalyan mozaikçilerin, çağdaş İtalyan mozaiği adına yeterince inandırıcı olmamaları, resimlerin bu raslantısal yönlerini, mozaik adına abartmalarından ileri geliyor. Kaldı ki mozaik, resmi, aslına yüzde yüz bağlı bir biçimde aktarmaya uygun bir teknik de değil. Doğrudan doğruya mozaik sanatının kendi olanakları içinde yaratma ve uygulama yeteneklerini içeren bir çalışmayla karşılaşsaydık, kuşku yok, sonuç daha ilginç olacaktı. Buna rağmen sergi, -herhalde ressamla mozaikçinin ortak çalışmasının ürünü olmasından dolayı başkentte ilgiyle karşılandı; oldukça da sözü edildi. (Bak: "Dost'dan Okurlarına Resim Notları")

YENİ AMERİKAN BASKILARI

Son yirmi yıl içinde Amerikan sanatını bütünüyle tanıtan çeşitli sergiler düzenlendi Türkiye'de. Bu sergilerden sanırım en önemlisi, XVII. yüzyılın sonlarından bu yana, Amerikan ressamlarını orijinal tablolarıyla bir araya getiren sergiydi ve bu sergi 1955'lerde Ankara ve İstanbul'dan başka önemli şehirlerimizde de gezdirilmişti. Bunun arkasından 1958'de "Dokuz Nesildenberi Amerikan Sanatı" adıyla Ankara'da ikinci bir sergi daha görmüştük. Bu sergiler, Amerikan resminin dünü ve bugünü üzerine birleştirici bir yargıya varmayı kolaylaştıran gösteriler oldu. Son üç yıl içinde ise, daha çok, çağdaş Amerikan grafik sanatını bütün yönleriyle ve başlıca örnekleriyle gösteren sergilere tanık olduk. Bu sergilerin sonuncusu, Ocak ayı içinde Türk - Amerikan Derneği salonunda düzenlendi. "Yeni Amerikan Baskıları" adını taşıyan bu sergi, çağdaş baskı tekniğinin çeşitliliği ve geniş olanakları içinde, her şeyden önce "choque" esprisine geniş yer veren Amerikan grafikçisinin bunalımını yansıtıyordu. Bu bunalımın insancıl yönlerini ustaca bir teknikle birleştirme başarısı gösteren sanatçılar sayılı olmakla beraber, bir önceki sergiye oranla birtakım yeni kaygıları da yansıtmıyor değildi sergi. Bütün sorun, "insan" kavramının bu eserlerindeki yeri ve önemidir. Bu kavramın önemi ve değeri, otomasyon çağının öz'den yoksun eğilimlerine gerekli tepkiyi yaratabiliyorsa, sonuç olumlu bir açıdan değerlendirilebilir. Ne var ki, çağdaş Amerikan baskı sanatının, böyle bir değerlendirmeye yol açıcı nitelikleri bütünüyle sinesinde taşıdığı pek söylenemez.

Plâstik sanatlar danışma kurulunun eleştirel hikâyesi

fahir aksoy

Plâstik Sanatlar Danışma Kurulu, eninde sonunda toplandı; toplandı da ne oldu? Ne olacak "dağ bir fare doğurdu"..

Eskimiş insan dimağlarının panoramik bir görüntüsü olarak seyrettiğim ve yer yer hazla izlediğim ve de hiç bir şeyine, ne konuşmalara, ne tartışmalara karışmadığım, katılmadığım toplantıdan orada bulunmayan siz okuyuculara eğlenceli bölümleriyle birlikte değişiklikleri de sunacağım; hem de eleştire eleştire..

SEÇİLENLER :

Danışma Kuruluna çağrılan kişiler bir sisteme, bir ilkeye bağlı olmaksızın, gelişi güzel şekilde seçilmişti. Bunlar, çoğunluğunu yaşları gereği -tabiatı sakine- halinde köşelerine çekilip resim yapması, maddî ihtiraslardan "azade" tontonlar olması lâzım gelirken gel gör ki, kökten kavrayamadıkları bir meselede zararlı da olsa inatla savlarını sürdürmek ve çok küçük te olsa dünya nimetlerinden "nasibedar" olmak isteyenlerdi : Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Abidin Elderoğlu, Refik Epikman, Arif Kaptan, Eşren Üren gibiler...

Bunca bilim kurulları, kültür ve sanat kuruluşları dururken, bunca **genç ve değerli düşün adamı, incelemeci, eleşirmeci** varken hepsini bir yana savurup bugünlere dek süren bozuklukların yaratıcılarını, bozuk düzenin uygulayıcılarını, baş çıkarcılarını, devlet sergilerinin "Hep bana, hep bana" cılarını sevmek niye? Diğer yandan üyelerinin sırtlarını "ikbal basamağı" haline getirmiş bir derneğin başkanı ve bütün şikâyetlere, haksızlıklara sebeb olan yönetmeliğin **tek yapıcısı ve sorumlusu** bir kişiyi; ya Almanca kitaplardan bütünüyle yaptığı apartmalarla kendine müellif süsü veren ve en yakın arkadaşlarını uydurma suç isnatlarıyla **ihbar eden** ahlâkî kişiliğini ve erdemliliğini yitirmiş birini seçmek niye? Sabık Kültür Bakanlığı için bir gaflet, buna ortak olan M.E. Bakanlığı için zor açıklanır bir tutum. Dünün sorumluları ve "günahkârları", bugünün **"islâhatçıları"**, dünün hak yiyicileri bugünün hak **"savunucuları"** olamazlardı.. **Mahveden** onlar, **Âbâd** edecek olan yine onlar, allah allah!

Yeni tanıdığım, zekâsına, sabrına, usta "sevk

---

dost'**dan okurlarına resim notları**

Mozaik Sanatı

Mozaik, küçük renkli taşların, belirli bir kompozisyon meydana getirecek biçimde bir yüzey üzerine dizilmesiyle yapılır. Yapıların zemin, duvar ve kubbe içlerini süslemek için uygun bir malzeme olarak eskiden beri kullanılmıştır. Bu iş için özel renkli taşlardan yararlanıldığı gibi, cam, seramik ve kiremit parçalarından da yüzey süslemesi amacıyla iyi sonuçlar elde edilebilir. Renkli taşlar genellikle küp biçiminde olup, bir yüzleri renklidir ve bu rengin üstü koruyucu bir sırla kaplıdır. Mozaik için bu yüzler yanyana getirilir; böylece figürlü ya da soyut dekorlar elde edilir. Mozaiğin üzerini kaplayan sır, altındaki rengi dış etkenlere karşı korur; böylece mozaik panonun uzun zaman dayanmasını sağlar.

Mozaik sanatında genellikle iki ayrı teknik uygulanır : Birinci usulde, üzeri mozaikle döşenecek yüzey, yapışkan bir maddeyle sıvanır ve renkli taşlar bu yapışkan yüzeye tek tek dizilir. Daha çok uygulanan ve dayanıklılığı birincisinden daha fazla olan ikinci usulde ise, mozaik taşlarının renkli tarafları altta kalacak biçimde büyük kâğıtlar üzerine kompoze edilir, sonra da bu kâğıtlar bloklar halinde kaldırılıp duvarın alçısı ya da harcı içine gömülür. Bu iş bitince kâğıtlar temizlenir ve mozaik pano bütünüyle ortaya çıkar. Günümüzde uygulanan teknik de çoğunlukla budur.

Mozaik sanatının tarihi, Roma çağına kadar uzanır. İtalya'nın Pompei şehrinin bazı yapılarında rastlanan ilk mozaikler, Romalıların bu sanat dalına büyük önem verdiklerini göstermektedir. Adı geçen yerde bulunmuş olan ve İskender'in savaşını konu edinen mozaik, bu sanatın Hellenistik çağa kadar uzanan erken örneklerinden biridir. Hıristiyanlığın İ.S. IV. yüzyıldan itibaren yayılmasıyla mozaik sanatı büyük bir gelişme göstermiş ve kiliselerin içlerinde mozaik dekorlara geniş yer verilmiştir. Bizans devri ise, mozaiğin altın çağıdır. Dinsel konuları kapsayan bu devir mozaiklerinin en tanınmış örnekleri, **Roma, Kudüs, Ravenna** ve **İstanbul**'dadır. Roma devri mozaikleri bakımından **Antakya** oldukça zengindir. İstanbul'daki **Ayasofya** ve **Kaariye** (Hora Manastırı), Bizans çağının ilginç mozaikleriyle süslüdür. Ayasofya ve Kaariye mozaikleri XV. yüzyıldan sonra sıva ile kaplanmış; fakat sonradan bu sıvalar kazınarak mozaik panolar gün ışığına çıkarılmıştır. Bu mozaikler, renk ve istif nitelikleri bakımından Bizans sanatının tipik örnekleridir.

Ortaçağda, mozaik sanatı eski önemini uzun bir süre yitirmiş, vitray dekorları ön plana geçmiştir. Ancak klasik Rönesans döneminde, mozaik sanatının bir ara canlandığı görülür. Günümüzde ise, bu sanat kolu, çeşitli ressam ve mozaikçiler tarafından dekoratif amaçlarla kullanılmakta, ilginç çalışmalar ortaya çıkmaktadır.

ve idaresine" tanık olduğum bir Mehmet Önder'in, iyi niyetli bir Güzel Sanatlar Umum Müdür vekili'nin, soruna olumlu bir doğrultu kazandırmak isteyen ama önerdiği kişiler hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan görevine içten bağlı bir Mehmet Küçükince'nin "kof ve eleğini elemiş" kişilerin bunca etkisinde kalarak gerçeklere aykırı ve bu kadar **yanlış, yarar sağlamaz** bir seçime gitmeleri çok üzücüdür.

Gerçi seçilenler arasında Turgut Zaim, Neşet Günal, Hüseyin Gezer, Şadi Çalık, gibi burunlarında çıkar çanı asılı olmıyanlar da vardı tabii.. Ama bunlar küçük bir azınlıktı. Olumlu bir iki değişiklik, bu ileri görüşlü, erdemli kişilerin (Turgut katılmadığı için hariç) ısrarı ile olmuştu.

Gündem :

Ancak toplantı günü açıklanan gündem, şu sorunları içeriyordu : 1) Plastik sanatları yurt içinde ve yurt dışında daha etkin ve tanıtıcı kılmak için alınacak tedbirler. 2) Plastik sanatlarla ilgili problemlerimize çözüm yolu bulunması hususunda dernek, kuruluş ve sanatçılarımıza yazılan genelgeye alınan cevapların görüşülmesi. 3) Devlet Resim ve Heykel Sergisi yönetmeliğinde yapılacak değişikliğin tesbiti : a) Jürinin kuruluşu, b) ödül vermeler, c) satın alma şekli, 4) Dilek ve temenniler...

Gündemdeki maddeler, Türk resmindeki sorunlara çözüm getirecek açıklıkta ve özde değildi... Üstelik gündem bu haliyle bile araştırmayı, incelemeyi ve değişik görüşlerin yazılı olarak saptanmasını, tartışılmasını sağlamak üzere en az 20 - 30 günlük bir çalışma süresini gerektirmekteydi. Gündemin, yukarıda belirtilen nedenlerle, bir bölümü meçhul bir tarihe bırakıldı ve ayrıntı niteliğindeki jüri, vesair bölümü ise iki günde palas - pandıras "oldu da bitti maşallah" a getirildi.

Sorunların Görüşülmesi ve Tartışılması :

İşte bu bölüm sözcüğün tam anlamıyla "harika" idi; istisnalar öte yana, bir çeşit eski "direkler - arası" tulûat kumpanyalarını andırıyordu; bir de Agopyan'ın cazbantı olsaydı tamamdı... Zaman zaman sesli gülmemek için dudaklarımı ısırıyordum. Ne potlar kırılmadı, ne çamlar devrilmedi, ne kompleksler dile gelmedi aman allah! Başı ile sonu çelişki içinde tümceler mi, anlaşılması imkânsız lâfazanlıklar mı, ilkokula "tahrir" görevini okur gibi ayağa kalkıp gülünç söylevler mi, tayfaya emir veren kaptan edalı uyduruk asabî jestlerle, kırıntı halinde fikir olmayan "safsata-i gurgurlar" mı döktürülmedi; komisyonda katıldığı kararlara karşı çıkışlar mı görülmedi (Örneğin Refik Epikman'ın karara aykırı beyanını Erol bey bile sebredemiyerek "ne oluyor Refik bey, biraz önce aldığımız kararlara karşı çıkıyorsunuz" deyip terslememezlik edemedi) Görüşülen madde ile hiç ilişkisi olmayan naneler mi yenmedi, oylama ile sonuç alındıktan sonra sil-baştan nutuk çekenler mi görülmedi; doğrusu akıl durduran sahnelerden oluşan toplantı görmiyenler için gerçekten "kayıp" tı.

Hele komisyonun, jüri raporunun kamuoyuna açıklanmasıyla ilgili bölümüne "mütekebbir", tıpkı bektaşilerin "cehalette kibir esastır" kuramına uygun olarak yüksek perdeden, aslında basidin basiti ve mantıkî iler-tutar yönü olmayan, **çıkışları** ve örneğin "jüri kararı açıklanırsa efkâr-ı umumiye birbirini yer" saçmasına verilen "TRT, jüri kararlarını açıkladı, hiç kimse kimseyi yemedi" yanıtı ve bütün iddialarının çürütülmesi karşısında pısıp sesi soluğu kesilen Adnan Turanî nin hâli görülecek şeydi... Muammer Bakır arkadaşımızın, bir çok şeyleri unutup, dalgınlıkla olacak "G. E. Enstitüsü mensuplarının Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltraşlar Derneğinin üyei olması nedeniyle onun önerisi aynı zamanda enstitümüzün de önerilerini içerir" demesi ortalığı şaşkına çevirdi. Herkes "herhalde Resim - İş bölümünün aldığı bir kararla bu açıklamada bulundu Muammer bey", dediler; aksi varitse bir zihniyeti dile getirmesi nedeniyle çok ilginçti.. Bu, aynısıyla 1971 yılı sanat hareketleriyle ilgili bir radyo açık oturumunda durmadan kendi derneğinin propagandasını yaptığı söylenen bir dernek başkanının tutumuna paraleldi.

Fakat kim ne derse desin, ister sağcı olsun, ister solcu, ister ortacı, Mehmet Önder'in konuşmaları yönetmede üstün başarısını, yardımcılarının ise kurulu istedikleri noktaya getirmede gösterdikleri feraseti anmadan geçemiyeceğim. Kısa, ya da uzun, ilgili - ilgisiz tüm konuşmalar teype alınmadığı gibi özetlenmedi de.. Hüseyin Gezer'in deyişiyle söylenenler "uçtu" gitti. Mehmet Önder, önemli gördüklerini önündeki kâğıda not ediyor, danışmanlıklarını unutarak eleştirici kesilenleri bir "teşekkürle" tatlı tatlı geçiştiriyordu. Ne söylerlerse söylesinler, nezaketle, sabırla dinliyor ve teşekkürü bastırıyordu. Teşekkürden sonra da geriye hiç bir şey kalmıyordu. Sayın Önder' in teşekkür silâhı etkinliğini bütün toplantı süresince gösterdi.. Her baş kaldırış bu silâhla püskürtüldü...

Sağlam fikirler, ileri görüşler genellikle Neşet Günal'la Hüseyin Gezer'den geldi. Zühtü ve Şadi Çalık da yer yer güzel müdahalelerde bulundular.

Olumlu Değişiklikler :

Yıllar ve yıllarca yazdığımız, eleştirdiğimiz, gerçek yönünü göstermek için vargücümüzle uğraştığımız hususlardan bazılarının değiştirildiğini görmek bizi sevindirdi : Bu kadarı bile düne göre bir başarıydı.. Nasıl olmasın ki, eleştirilerimize, içten uyarılarımıza kulaklarını kapalı tutan, karşı çıkan, direnen kişiler şimdi bizim fikirlerimizin savunucuları olmuşlar ve doğmalardan kurtuluyorlardı. Kinimiz, dargınlığımız olmadığı için devede kulak misali de olsa doğruya dönüş anıl-

mağa değerdi.

Değişiklikler şunlardı : a) Ödül kazananların or-konkur hakları kaldırıldı. b) Jüri üyelerinin devlet sergilerine eser vermemeleri buna karşılık "hakkı huzur" almaları uygun görüldü. c) Birinci, ikinci ödül kalktı yerine yirmi ya da daha fazla sayıda başarı ödülü kondu. d) Grafikçilerin heykeltraşlar gibi ayrıca ödül almaları ön görüldü. e) Üzerinde çok durduğumuz jürinin eleştiricilerden ve düşün adamlarından derlenmesi (Zühtü Müridoğlu'nun "eser seçme biz sanatçıların işi değildir" demesine rağmen kabul edilmedi) yerine, jürinin bir eleştiriciden, 3 ressamdan, bir grafikçiden, bir heykeltraştan, bir de devlet temsilcisinden meydana gelmesi uygun görüldü.

Danışma kurulunun kararı "istişarî" nitelikte olması, Kültür Müsteşarlığını bağlayamayacağından jüride hiç olmazsa iki ressama karşılık iki de eleştirici bulunmasının **denge unsuru** olacağından bu noktanın bir kere daha gözden geçirilmesinde sayısız yarar vardır.

Aslında resimle ilgili sorunların çözümlenmesi ve bugünkü yamalı bohça halinden kurtulması için, hukuk, kültür, sanat (düşünür, eleştirici) adamlarından, resmî ve özel kuruluşlardan derlenecek "zapta" geçirecek ve iş bölümü yapacak olan disiplinli bir kurulun uzun süreli "çalışması" ile olumlu sonuçlar elde edilir.

Aksi halde sanat tarihçisi Murat Katoğlu'nun bir yazısında değindiği gibi "... birbirinden farklı yönleri bulunan - yaratma, öğretim, eğitim, yönetim, değerlendirme - fonksiyonlarının hemen hemen tek elde toplanması ve edebiyatta olduğu gibi denetimin kamuoyu tarafından değil devletin resmî örgütlerinin karar verme ve müdahalede bulunma yetkilerini yüklenmesi.." nedeniyle bugünkü kördüğüm sürer gider..

Not :

Devlet jürisine gelince; şimdilik şunları söyleyebiliriz : Resimleri ve kitabıyla yerini ve sanat anlayışını **iddialı olarak "tayin" etmiş** bir Adnan Turanî'nin, öte yandan yaptıkları ve öğrencilerine **empoze** ettikleriyle yönünü kesinlikle ortaya komuş ve **en önemlisi bir derneğin başkanı** bulunması (Bu takdirde bütün derneklerden, kuruluşlardan temsilci almak gerekirdi.) nedeniyle bir Turan Erol'un devlet jürisine atanmaları, tarafsızlığı, objektif olmayı kökünden yok edecek bir tutumdur.

Eğer bu kişiler **erdemli olmayı** göze alabilirlerse jüriden hemen çekilmeleri "deontolojik" bir ödevdir onlar için..

Kaldıki, belirli bir yönde görüşleri "ifrata" varmış, 1971 sergileri üzerine bir radyo konuşmasında bile Orhan Peker vb. ressamları bir tarafa iteleyerek yalnız derneğinden ve üyelerinin zaferlerinden söz etmeyi kendine "şiar" edinmiş kişilerin bulunduğu jüride yerleri olmayan Mustafa Aslı'erin, Hüseyin Gezer'in, Zühtü Müridoğlu'nun çekilmeleri sağduyuya çok uygun düşer.. Yüzlerce ressamın hakkının yenmesine, göz göre göre seyirci kalmak, isteyerek ya da istemiyerek bu vicdanî sorumluluğa katılmak, hırslarının önüne geçmesini bilen üç kişiden beklenemez...

GÜÇLÜ BİR ÇIKIŞ

erden kıral

Batıda genç sinemacılar yeni bir sinema anlayışı getirdiler. Kalıplaşmış sinema tavrını geçerek, özgün, çarpıcı, içten yapıtlar koydular. Bu sadece yeni yeni anlatım biçimlerinin değil de, yeni bir tutumun sonucudur.

İçeriği, dışarığı ile toplumu acımasız eleştiren, devrimci filimler yapılıyor bugün Batıda. Düzmece birtakım yeniliklerden sıyrılıp, genç sinemacılar optik sanatın tüm olanaklarından yararlanıyorlar. Ayrı toplumsal yapıların ürünleri olmalarına karşın; gerikalmış ülkelerin devrimci sinema ve sinemacılarıyla, Batının devrimci sinemacılarının ortak düşünceleri, ortak tavırları var : Ezilen sınıfların, sömürülenlerin, insanca yaşama özlemini, öfkesini koyuyorlar..

Gelecek yeniliklere, toplumun temelden benimsenmesine oturtulan, yeni bir **sinema hareketi** başlatılmalıdır.

Özüyle toplumcu olan sinema hareketi, biçimiyle, etkinliğiyle, görünümüyle korkusuz olacaktır. Yeni bir sinema hareketi, öğretilerle değil, yapıtlarla doğar.

"Bugün" den "Yarın"ın ilerici toplumunu doğuran sinema ürünleri artık gerçekleştirilmelidir.

Batının yeni sinema hareketlerini hızlandıran nedenler var. Sinematek'leri var, sinema okulları var, kısa filimleri teşvik kanunları var, yarışmalar düzenleniyor. Bunun doğal sonucu yeni devrimci sinema tavrı oluştu. Bizde bunlar gerçekleştirilirse, yeni sinema hareketi ortamı sağlanır mı? Hayır! Bu ulusal devrimci sinemacıların sabırlı, dirençli tutumlarıyla örgütlenmeleri sorunudur.

Yeni sinema hareketi kendi altyapısını, Yeşilçam'ın dışında yapacaktır. (1) Koşullar ne denli elverişsiz olursa olsun, ulusal devrimci sinemacılar, ekonomik örgütlenmelerini gerçekleştirmelidirler. Bulanık düşlerle yetinmeyip, toplumcu düzenle özdeşlik kurup, yeni sinema hareketini başlatmalıyız.

(1) **Türkiye'de Filim Yapımı, Dağıtımı ve Gösterilmesi İle Uğraşan Küçük Özel İşyerlerinin Durumu — 1963 Yılı**

	Sayısı	%	Ücretle çalışanlar	%	Satılan mal ve hizmetler	%
Büyük İşyerleri	51	4,1	823	23,4	66.536.000	29,0
Küçük İşyerleri	1188	95,9	2695	76,6	162.938.000	71,0
	1239	**100,0**	**3518**	**100,0**	**229.474.000**	**100,0**

(Kaynak : Sanayi ve İşyerleri Sayımı D.İ.E. 1969)

AHMET EVİNTAN'ın ANILARI

SANATIN VE SANATÇININ İTİBARI

kul tatil olunca; bizi başıboş bırakmazlar, evlerimize, ailelerimizin yanına göndermezlerdi.

* Konservatuvar sıralarında öğrendiklerimizi unutmıyalım,
* Düzelmiye yönelmiş diksiyonumuzu tekrar bozmıyalım,
* Sanat atmosferinden, meslek bağlantısından, karşılıklı sevgi - saygı havasından uzaklaşmıyalım,
* Bilgi, görgü ve sosyal ilişkilerimizi artıralım,
* Akrobasi, jimnastik, eskrim, gezi ve yüzme gibi sporlarla beden eğitimimizi geliştirelim,

diye, Deniz kampına götürürlerdi. İlk yıl İstanbul'da, Maltepe'de kurulmuştu bu kamp. Tatilde bulunan bir ilkokulun binasına yerleşmiştik. Adımız "Tiyatro Okulu" idi. Kızlı - erkekli bir topluluktuk. Çevre sâkinleri dedikodu yapmasın, itibarımıza gölge düşmesin diye; Eskrim Hocamız, Sayın Eşini ve yavrusunu, o yıllarda Yüksek Öğretim Genel Müdürü olan Sayın Cevat Dursunoğlu; yetişmiş kız evlâdını, güvenle aramıza sokmuş, kamp idarecileri arasında hanım öğretmenler görev almış, böylece; sıcak, şefkatli, tertemiz bir aile havası yaratılmıştı. Yazlık evi, Maltepede, bizim kaldığımız İlkokula pek yakın bulunan o zamanın Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Sayın Rıdvan Nafiz de, sık sık kampımızı ziyaret ederek ilgi ve denetimini asla eksik etmezdi!..

Yıllar sonra, bir avukatın yazıhanesinde rasladığım Sayın Cevat Dursunoğlu'na sormuştum :

"— Sayın üstadım; bizlerin yetişmemizde emeğiniz çok, hizmetiniz büyük. Sizlere minnettarız. Çalışmalarımızı, temsillerimizi izliyebiliyor musunuz? Bizlerden memnun musunuz? Şükran borcumuzu ödiyebiliyor muyuz acaba?.."

Duygulanan Sayın Dursunoğlu, titreyen sesiyle şöyle karşılık vermişti :

"— Sanatınızı, adım adım izliyorum dersem, yalan söylemiş olurum. Yaşlandım, yoruldum. Sağlık durumum da pek iyi değil, maalesef!.. Politik hayatım da hayli yüklü ve yorucu.. Bu nedenlerle, sanatınız hakkında fazla birşey söyliyemiyeceğim. Sizleri takdirden âcizim!.. Fakat; birşeyi gurur ve iftiharla söyliyebilirim : Devlet Konservatuvarı sayesinde siz OKULLU sanatçılar, Türk Sahne Sanatına HAYSİYET getirdiniz!.. Sanat başarılarınızın yanında bu HAYSİYETİ de yüce tuttuğunuz sürece, yalnız emeklerim değil, ULUSÇA bütün emeklerimiz helâl olsun!.."

"Haysiyetsiz sanatçıdan, haysiyetli sanat beklenemez!..."

John MILTON

RAHMETLİ HOCAMIZ ORHAN BURİAN VE İKİ ANI

Devlet Konservatuvarında, özellikle ilk kuruluş yıllarında, çok değerli, seçkin hocalarımız vardı. Bunlardan biri de, genç yaşında toprağa verdiğimiz, Rahmetli Prof. Orhan Burian'dı. Ufak tefek yapısı, çerçevesiz gözlükleri, gözlük camları kadar tertemiz, pırıl pırıl ve hep gülümseyen yüzü, başından yukarı çıkmıyan sesi, koşar gibi yürüyüşü, insanlığı, efendiliği, tevazuu, hoşgörüsü, derin bilgisi, keskin zekâsı, zarif esprileriyle, unutamadığım bir BÜYÜK adam!.. Hatırladıkça, genç yaşında ölüp gittiğini düşündükçe, yaşadığımdan utanırım zaman zaman!.. Nur içinde yatsın!..

Rahmetli hocamıza ait iki anımı anlatacağım size. Her iki olay da bizim sınıfımızda geçmedi. Bizden sonraki sınıflarda geçmiş. Arkadaşlarımdan naklen dinledim :

I) Tiyatro bölümünün henüz birinci sınıfında bir hanım öğrenci var. Fizik yapısı kusursuz, zekâsı parlak, edebî bilgisi iyice, konuşması güzel, arkadaşlığı tatlı bir kızcağız.. Yalnız; fazlaca romantik, aşırı tenbel, biraz da dengesiz!.. Konservatuvarın Müdür Yardımcısı bir hanım öğretmenin de yakın akrabasıymış.

Keyf bu ya; uzun süre Orhan Burian'ın dersine girmemiş bu kızcağız. Birinci dönem karnesini alınca, bakmış ki; Rahmetli Hocanın dersi karşısında not yok!.. Koşmuş akrabası Müdür Yardımcısına :

"— Efendim; Orhan Burian Bey bana not vermemiş."

"— Ya!.. Niçin acaba?"

"— Bilmem.."

"— Kızım; git kendileriyle konuş. Sebebini öğren ve not almıya çalış. Aksi takdirde; otomatikman sınıfta kalır, okuldan atılırsın. Burası yatılı okuldur. Durumun çok ciddi!.."

Etekleri tutuşan Hanım kızımız; telâş ve heyecan içinde gitmiş, bulmuş Hocayı :

"— Efendim; karnemde sizin dersinizin karşısı bomboş. Bana niçin not vermediniz?"

"— Aaaa; siz Konservatuvardan mezun olmadınız mı küçük hanım?"

"— Ne münasebet efendim; ben daha birinci sınıftayım."

"— Öyle mi? Özür dilerim... Üç aydanberi sizi dersimde göremeyince, mezun olup ayrıldığınızı sandım!.."

"— Yanlışlık olmuş Efendim!.."

"— Doğru.. Peki; nerelerdeydiniz bugüne kadar, niçin dersime girmediniz?"

"— Efendim; ben açık konuşmasını seven bir insanım.. Ne size, ne de dersinize hiç sempati duymadım!.. Bu yüzden de birkaç dersinize boşverdim.. Baktım, arayan soran yok. Daha sonraki derslere de girmedim. Aradan bir ay geçti. Bu sefer de; karşınıza çıkmaktan, dersinize gelmekten UTANDIM!.. Böylece, ÜÇ AY tamam oldu!.."

"— Vah vah!.. Ne yapsak acaba? Şimdi ne istiyorsunuz benden?"

"— Not istiyorum efendim. Vermezseniz, sınıfta kalmış sayılır, okuldan atılırmışım!.."

"— Peki; kaç istiyorsunuz?"

"— (5) verirseniz, kâfi."

"— (Gülümseyerek) Pek te kanaatkârsınız.. Az olmaz mı?"

"— Yetişir Efendim, yetişir.. (5) yeter bana!..."

"— Ben size (7) versem kabul buyurur musunuz?"

"— İstemem efendim, (5) kâfi.. Sınıf geçecek kadar olsun, yeter!.."

"— Hayır, ben size (7) not vereceğim.. Bunun (5)'ini sınıf geçmeniz için, (2)'sini de öğrenmekle memnun olduğum UTANMA kabiliyetiniz için!.."

Ertesi dersten itibaren Hanım kızımız, Orhan Burian'ın dersinde ve en ön sırada.. Önün'de de bir defter, pür dikkat Hoca'yı dinliyor. Önemli bulduğu şeyleri de, çalakalem not alıyor!..

Rahmetli Hoca; kendine yakışan gülümsemesiyle iğiliyor kürsüden :

"— Hoşgeldiniz sempatik kızımız.. Nasıl, artık UTANMIYOR SUNUZ değil mi?"

"— Hayır efendim!..."

II) Gene Konservatuvarda, ilk sınıfların birinde, "Batı Edebiyatı" dersindeyiz. Sayın Orhan Burian, öğretmen kürsüsünde; Shakespeare'den bir metin okuyor ve açıklamalarda bulunuyor...

Arka sıralardan birinde de; iki öğrenci, bir alacak verecek yüzünden tartışıyorlar. Tartışma, zaman zaman, çekişip didişmeye dönüşüyor... Hoca, hiç oralı değil. Görmüyor, duymuyor sanki!.. Tartışma, dozunu artırınca dersini kesip susuyor, gürültü yatışınca devam etmiye çalışıyor!..

Sayın Hoca'nın sâkin ve sabırlı, ötekilerin de SAYGISIZ davranışları hayli uzamış olacak ki; öteki öğrencilerden biri, dayanamayıp ayağa fırlıyor ve münasebetsizliklerini sürdüren arkadaşlarına :

"— Susun be, utanmıyor musunuz? Baksanıza, Hoca ders yapamıyor!.."

Şaşkınlık havası içinde gözler Hoca'ya çevriliyor. Elektrikli bir suskunluk kaplamış sınıfı. Rahmetli Orhan Burian, gözlüklerinin üzerinden müdahaleci öğrenciye :

"— Niçin arkadaşlarınızı azarlıyorsunuz?.. Çocuk değil onlar, yarının SANATÇILARI!.. Dersten önemli birşeyleri olmasa tartışırlar mı?.. Oturun yerinize!.."

Biraz sonra, dersin bitimini bildiren zil çalıyor. Hoca, hiç bir şey olmamış gibi, çantasını koltuğuna alıp kapıya doğru yürüyor... Tam kapıdan çıkacağı sırada dönüp, müdahalesine kızmış gibi davrandığı öğrenciye :

"— Lütfen, öğretmenler odasına kadar gelir misiniz?" diyor.

Öğretmenler odasının bir köşesindeyiz şimdi. Faziletli Hoca, gene gülümseyerek ayakta duruyor, çağırdığı öğrenci de mahçup, mahzun, biraz kırgın olarak karşısında.. Anlamlı bir bakış ve duraklamadan sonra Sayın Hoca şöyle konuşuyor :

"— Osmanlıcada İKİ deyim vardır :

a) "Kaabil-i-hitap değil". Yâni; karşıma almama, hitap etmeme değmez,

b) "Kaabil-i-itâp değil".. Yâni; tekdirime değmez, azarıma lâyık değil... anlamına.

Onlar, tekdirime bile lâyık değillerdi, susmayı tercih ettim.. Sen, hitabıma lâyık çocuktun, konuşmayı uygun buldum!.. Beni anlamıya çalış ve sakın kırılma olmaz mı?.."

"Eğitim ve öğretim yoluyla insanoğlunu yeniden yaratan erdemli öğretmen, TANRISAL insandır!..."

(yakında kitap halinde çıkacak)

İKİ ŞİİR İKİ DÜNYA

(7. Sayfadan)

laşma a) Genetik (kalıtımla) b) Çabamızla olabilir.

Bir özet olarak sunduğum bu bilgileri "Gardner ve Lindzey" in Handbook of Social Psychology'sinden (Addison and Wasley Cambridge, 1954) ve Muzaffer Sençer'in Sosyoloji dergisinde yayınlanan doktora tezinin bir bölüğünden elde ettim. (sayı, 19 - 20, 1964 - 66) İleride kullanacağım kuramların aydınlığı için bu bilgileri aktarmayı gerekli gördüm.

Bireyi oluşturan dört ana öğeyi ikişer ikişer ele almayı uygun bularak, altı açıdan iki şairin dünya görüşüne yöneliyorum. Önce Nazım Hikmet'ten başlıyorum.

mehmet seyda'dan bir öykü

ilgisiz

Kont'u çöpçüler zehirledi. Otur Kont, otur. Sokağa çıkayım deme, çıkmaz. Ne yapsın o da, ön ayaklarını duvara dayayarak, dili hep dışarda, gelip geçenlere bakardı. Geliş zamanlarını kollar, beni uzaktan gördü mü, bir sıçrayışta aşardı duvarı. Üzerime atılmadan, - bunu ona yasaklamıştım -, eve kadar çevremde dört döner, beni bu sevgi çemberinin içinde götürürdü. Bir tasma edinebilseydi, kaydını kuydunu yaptırabilseydik, hele geceleri başıboş bırakılmasaydı, onu öldürmezlerdi. Sanıyorum şikâyet üzerine geldiler. Şikâyet eden belki komşumuz polis memuru Taci Efendi, belki karısıdır. Birkaç kere pencereyi kaldırıp seslendiler: "Çocuklar kurt köpeğinden çok korkuyor. Ne yapacaksanız yapın!" Annem: "Kont zararsızdır. Tavuklara ördeklere saldırabilir, bugüne kadar çocuklara hiç saldırmadı!" deyip onu savununca, kadın anneme kötü kötü bakmıştı.

Yüreğim daraldı, katıldı. Abim benden bitkindi. Kont, kont, Kont! Biz yabancılığımız ve yalnızlığımızla ona sığınmıştık, o bize sığınmıştı. Bu benim söylediğim zehirleme işi Temmuzda oldu. Onu bahçemize gömmek istiyorduk, bırakmadılar. Çöp kamyonuna atıldı, gitti. Bir süre, kahveye falan çıkmadı babam. Bizlerle de çok az konuşuyordu. Kendi kendine homurdanıp duruyordu. Üzüntüsünü belli etmekten çekinen annem arabuluculuktan usandı. Evimizde sevgi az, kavga, dırdır boldur. Yangın her şeyimizi yakmış kül etmiş. Başımızı sokacak bir yerimiz olmalıydı; yanık kokusundan geçilmeyen bahçeye altlı üstlü barakayı zor yapabildik. Anneme "hizmetçi kılıklı karı", oturduğumuz eve "köpek kulübesi" demeleri bundan sonra başlar. Yaz akşamları, önümüzdeki asfalt cadde gezinti yeriydi. Kiminde Çubuklu'ya kadar uzatırlardı gezintileri. Sağımızda, biraz ilerimizde, deniz kıyısında bir ilkokul vardır. İlk açılış günleriyle bayram sabahları, yel arada sırada çocuk seslerini getirir. Ben orada okumadım, Tahtakale'deki ilkokulda okudum. Babam aşçı dükkânı açmıştı orada, Devrim'in hemen sonrasında Rusya'dan kaçak getirdiği gümüş çatal bıçaklar birer ikişer toz olmuştu dükkândan. Sonra annem biz okuldan geri kalmayalım diye çamaşıra gitmiş, Tekel'de çalışmıştı. Geçmez bronşiti tütünde çalışırken kaptı. Yanan ev babaannemindi. O ölmeden önce taşınmıştık. Düşsever babam, Anadoluhisarı iskelesinin yanındaki kahveyi işletti; annem ocakta çalıştı. Akşamları abim, küçük kardeşim ve ben bir araya gelir, kahvenin bir köşesinde oturur, annemin getirdiği çayları içer, kurabiyeleri yerdik.

Yataktayım. Uyuyabilmek için yanıma gelmesini bekliyorum. Ama unuttu beni. Biten sayfayı çıkardı, yazı makinasına yeni bir sayfa koydu. Takırtısı sürecek. Nedense hep Kont geliyor aklıma. Sağ gözüm seğiriyor. Sağ gözümün seğirmesi iyi değildir. Yazı bir yere takıldı herhalde. Parmakları durdu. Biraz daha bekledikten sonra, ne düşündüğünü sordum. Başını çevirdi, yüzüme dalgın gözlerle bakarak:

"Gerçeği söylememi ister misin?" dedi.

"Elbette.." diye atıldım, ama içimde bir korku uyanmıştı. "Sözümüz söz, birbirimize hep gerçeği söyleyeceğiz."

"Çocukları düşünüyorum," dedi.

"Çok özledinse git yanlarına.."

"Ya sen?"

"Beni düşünme."

Sonra yüzümü duvardan yana döndüm. (Beni düşünme!) Arada sırada annemi görmeye gidiyorum. Sözde, Suadiye'de bir kız arkadaşımın yanındayım da, annemi görmeye gidiyorum. Küçük kardeşim, onunla birlikte yaşadığımızı duymuş, yollara düşmüş. Tahtakale'de yetişti. "Ablacığım.." der övünürdü benimle. Babam hiçbir şeye aldırmıyor. Bahçede tavuk ördek besliyor. Bir de entipüften kuluçka makinasında civciv üretmeye çalışır. Sefertasıma geçende dört ördek yumurtası koymuş. Annem ağaçlardan ceviz, erik topladı.

"O çalışıyor, ben çalışıyorum. Yiyecek, içecek durumumuz buradakinden iyidir, anne." dedim." Her gece, fileye doldurup, mandalina portakal getiriyor. Bak, tırnaklarımdaki beyazlıklar bile geçti."

Annem:

"Olsun evlâdım, olsun.." dedi.

Ben küçük bir memurum.

Yanımda kimse çalışmaz benim, ben başkalarının yanıda çalışırım. Kimseye buyuramam hiçbir şey, bana buyururlar. "Şuraya gideceksin, buraya gideceksin!" derler; giderim. "Şunu şöyle yapacaksın, bunu böyle yapacaksın!" derler; yaparım. Ben yürüyen ayak, işleyen elim. Yedek parçayım ben, düşünen kafa değilim. Dipsiz ambar, boş kile; duygulandığım ölçüde düşünmekten hoşlanmam zaten, tez yoruluyorum. Ben düşünmedikçe işler ters-türs oluyormuş.. bana ne?

Bunun bir gün hesabı verilecekse, o bana duyuranlar, "Şuraya git - şunu yap!" diyenler versin. İşler karıştı, altüst oldu mu, bıyık altından bir gülme tutar beni. Keyiflenirim. "Beni işinize karıştırmadan kullanmasını bilirsiniz, ne haliniz varsa görün!" derim.

Olaki bana da bir şey sorulacak, danışılacak diye günlerce not almış, dosya düzenlemiş, aylarca beklemiş durmuşumdur. Kimse çıkıp bir şey sormamıştır bana. Ben küçük bir memurum; kâtip, evrak mukayyidi, daktilo, bildiri memuru, tahsildar, bekçi, kolcu, polis eri ve assubay.

Kendilerine yediremezler sorup danışmayı Onlar kazığı, temeli, tahtası, tavanı toplumun. Herhalde temel kazığı. Bense bir çiviyim ancak; oradan çekilir, öteye mıhlanırım. Gözünüzün önüne geliyor mu? bir yapıda bencileyin sayısız çivi kullanılır, harcanır. Eğri çakılmışsak, mıhlanmayacak gibi mıhlanmışsak, bir keser iner tepemize, bir kerpeten çeker, düzeltir nasılsa. Başımıza basılıp gövdemize vurulur. Eskidikçe, bizimle alaylar edilir. "Sen paslandın artık.." denilir. Yerlerimize yenileri alınır, yenileri kullanılır. Onlar pırıl pırıl, üstelik de sivri ve sağlamdırlar bizden. Söz götürmez.

Yıllar yılı kullandıktan sonra ıskartaya çıkartırlar bizi. Haklıdırlar. Söz götürmez. Kafamızı kullanmazdık ya, giderek elden ayaktan da olur, bir kıyıda ölümümüzü bekleriz. Bizler ki küçük memurlarız, eşitliğe toprakta ulaşırız ancak. Birkaç kürek toprak herkesi paklayacak. Mezarımız üzerinde taş, süs püs yoktur gerçi, bandolar yas havaları çalmaz tabutumuz önünde, çelenk falan gönderilmez bize. Ne de olsa birkaç kürek toprak atacaklar hepimize.

Paltosunun içinde birşey getirdi abim. "Bakın ne göstereceğim size.." dedi. Bir erkek yumruğu kadardı ve bembeyaz. Koca kurt Köpeğinin yerine bir fino bulmuştu ve Rus cinsi. Annem bayıldı. Adını Lassi koyduk. Ya annemin, ya benim yatağımızda yatıyordu. Zamanla büyüdü. Patileriyle bacaklarıma dayanırdı, yüzümü yalamak için. Bir gün o, bacak aralarımda çürürkler gördü. "Bunlar nedir?" diye sordu. "Lassi.." dedim. Lasi'yi sevmez oldu. Lassi de onu sevmedi; hırlayıp havlayarak üstüne atılmaya, ısırmaya çalışırdı. Lassi erkekti. Dışarıya hiç salıvermedik. Kapkara tüylü azman kedimiz Miki de erkekti. İkisi de iyi geçinen arkadaştılar. Bir günden bir güne kavga etmediler. Lassi eve sokulan dişi kedileri ağaçlardan ağaçlara kovalardı. Mevsimi gelince, Miki ile sevişme çabasına düşerdi. Üzerine çıkmaya kalkışmadan önce, durmadan başını yalardı onun. Bu yüzden, hayvanın tepesinde kıl kalmadı. Sonradan, Lassi'nin niyetini anlayınca, Miki fena halde miyavlar, pençe atıp gözünü çıkarmaya kıyamadan, bahçeye sıvışırdı. Sanırım, ondaki bu tersliğin ve azgınlığın bir gün geçeceğini, kalmayacağını sezinlerdi. Çiftleşmeye bırakmadığımız Lassi'nin tutumunu bizim de anlayışla karşılamamız gerekirdi. Babam sopayı alırdı eline. Lassi kaçacak delil arardı. Birkaç gün ya babamın gözüne görünmez, yada, uzakta durup hırlardı. Sevgi çemberinin içindeydi Lassi. Ama şımarık, hırçın huylu idi. Kızdırılmaya gelmezdi. Bir gün annemi bileğinden, beni de serçe parmağımdan ısırdı. Dövmedik de, zinciriyle direğe bağladık. Evden ayrıldıktan sonra, annem kadar onu da aradım.

Ne yağmurlu, ne soğuk geceydi. Ben ondan önce gelmiştim ve korkuyordum. Bağlarbaşı'na giden, Askerlik Şubesi'nin altındaki bir sokakta mahzenini ancak çengelini iple bağladığımız 16 odalı bir konağın "müştemilâtı"ndaydık. Küçük beton bir balkon yanındaydı onun, dileyen kolayca tırmanabilir. Ama Boğaz'ı Arnavutköy sırtlarıyla Ahırkapı'ya kadar içine alan gecelerin ışıklı görünümü olağanüstü idi. Arnavut kaldırımlı dar bir sokak geçerdi yanından, sonra mezarlık başlardı. Kapıyı çalmıştı. Merdivenleri paldır küldür inerek açmıştım. "Bu kedi", dedi, "Bağlarbaşı'ndan beri peşimde.." Yağmurda ıslanmış kediyi gördüm. Kapının dibine sinip büzüldü. Ayaklarını silkeliyor, içeriye girmeye çekiniyordu. "Gel pisi pisi.. Gel pisi pisi.."

Kucağıma alacaktım.

Kedi mutfağa kaçtı.

"İyi ettim mi?"

"Ah, ne iyi ettin. Kedi deyip geçme, yalnız olduğumuz zamanlar bize can yoldaşı.."

Yukarda sofrayı kurmuştum. O, biraz somurtuyordu. Bunun, Lassi'yle başlamış bir kıskançlık olduğunu anlayabildim. Hiçbir canlının sevgisini benimle paylaşmaya yanaşmayacaktı. Ertesi sabah, kül ve toprak karıştırıp, kediye küçüğünü, büyüğünü edeceği sabun kutusunun içini gösterdim. Ama o hep merdivenlere, mahzen kapısının önüne pisledi.

"Dişi, değil mi?"

"Evet."

Adını bile koymamıştık. Havalar ılınmıştı. Konağın bakımsız bahçesinde yaban gülleri açıyordu. İkinci kürtajımdı. Birincisinde çocukluk arkadaşı, hattâ akrabası olan bir doktorun Cağaloğlu'ndaki muayenehanesine gittik. Tıkalı musluk deliklerini açmaya yarayan kara lâstik bir şeyi koklamamı söylüyordu. Çok acı çektimse de, bağırmadım. O, yanımdaydı. Ellerimi tutuyordu. Güven kaynağımdı. Birlikte oturmuyorduk. Doktordan çıkınca koluma girdi. Ona dayanarak Şaver abla'lara kadar yürüdüm. Geceyi orada geçirdim. Şaver abla durumu beğenmedi. İkincisinde birkaç gün yatakta kalmak zorunluluğunu duydum. Özel bir hastanede bayıltılmıştım. Sorgu Yargıçlığı'ndaki görevime gitmeye başladıktan sonra, anlattığı gibiyse, yavru sandığımız kedi camları tırmalıyor, kendini yerden yere atıyormuş.

"Orasını durmadan kilime sürtüyor, ben bunu salıvereceğim.." dedi.

"Nasıl istersen.." dedim.

İkimiz de ona, bir mikroba, bir iğrençliğe ba-

kar gibi baktık. Unutamam. Ertesi gün kedi evden gitmişti. Kapıyı açınca fırlayıp gitmiş. Doğanın büyük buyruğu! Anlamak çok kolay. Ama onda, açık söylemek gerekirse bende de, kediye karşı bir yabancılık duygusu başgöstermişti. Aklıma Lassi geliyordu, sonra da Miki. Üçüncü gün müydü, dördüncü gün müydü, bir miyavlama sesi duyarak irkildik. O bana baktı, ben ona baktım.

"Kapıyı açacak mısın?" diye sordu.

"İstersen açayım.." dedim.

"Aç bakalım."

Çamurlara batmış belenmiş kedi kapıyı açınca mutfağa süzüldü. Gitti çöp tenekesini kokladı. Geldi ayağıma sürtündü. Başını kaldırıyor, yüzüme doğru hafif bir sesle mırnavlıyordu. Et suyuna ekmek içi batırıp karnını güzelce doyurduktan sonra kapıyı ardına kadar açtık. Gitmek istemiyor gibiydi. Yüzümüze ayrı ayrı baktı. O yüzünü hafifçe ekşiterek, terliğinin ucuyla kediyi hafifce arkasından iteleyerek :

"Hadi kızım," dedi, "hadi yavrum. Senin serüvenin buncağızla bitmez."

Ben, büyük şehrin küçük adamıyım.

Öyle üstün, başedilmez isteklerim, dileklerim yoktur benim. Çiftliğim çubuğum olsun istemem. Çizmeden yukarı hiç çıkmam. Başımı sokacak bir dam altı yetişir bana. Denizi o kadar severim; deniz motorları, kayaklarla dolaşanlara uzaktan bakmakla yetinirim. Canım çok çekerse, tekliği toslar, Köprü'den Kadıköy'e, Üsküdar'dan Beşiktaş'a geçerim. Büyük, önemli maçlarda "Teksas"a, o da olmadı mı, Stadı gören sırtlara koşarım. Adından öteye ne Abdullah Efendi'yi tanırım, ne Pandeli'yi; köşedeki Abdullah'ın piyazıyla işkembeci Rüstem'in işkembesini pek beğenirim. Haftada bir, köftecide karnımı doyururum.

Benim olabilmiş her şeyi yıllar yılı, seve seve, tepe tepe kullanırım. Bütün pantolonlarım yama, ayakkabılarım pençe görür. Hiçbirini eskiciye satamam, dizleri dirsekleri çıkmış ceketimle pantolonuma kıyamam. Ben, büyük şehrin küçük adamıyım. Ivır zıvır şeylerle doludur düşlerim. Yazları, çoluk çocuğu toplar Küçüksu'ya giderim. Çimene hasır serer, picamamı geceliğimi giyer, çayımı demlerim. Kaynamış mısır da alırım çocuklara -ara sıra. Denize Göksu deresinden girer, plâja donumla beleşten dalarım. Bekçi kovalarsa açılırım, açıklarda boğulurum. Ya benim, yada çocuklarımdan birinin yüzme bilmediğinden boğulduğunu okursunuz gazetelerde. Neylersiniz, kimse uğraşmadı bizimle. Kendimiz yettik yetiştik. Şehrin kumlukları, kıyıları tutulmuş, kapatılmış; deniz görür bir geçit bulsak sevindik.

Kışları Aksaray'ın, Yedikule'nin, Beşikaş'ın Üsküdar'ın, Yeldeğirmeni'nin sinemaları bizlere çalışır. Beyoğlu'na çıkamayız hoppadak. Güzel filmlerin bizim sinemalara gelmesini bekleriz. Filmlerden önce şarkıları gelir çoğunun. Çingen çalar - kürt oynar; kahvelerde, radyolarda dinleriz ve severiz.

Ben, büyük şehrin küçük adamıyım. Kendi çapındadır, daracıktır benim yeryüzüm. Karıyı, kızı, oğlanı topladım, trenle en uzun yolculuğu Pendik'e yaptım. Pendik'ten daha öteler olduğunu onlar gazetelerden bilir, ben askerlikten bilirim. Yeryüzü yuvarlak değil mi nasılsa; nereye gitsen günün birinde buraya dönecek değil misin, döndükten sonra neye gideceksin?

Ben küçük adamım. Partim, "Ekmek Partisi". Daha partiler purtular yokken babam, babamın babası, dedemin dedesi de bu partidendiler. Pazarda zembilim dolunca, her gün koltuk altıma somunumu koyunca, keyfim gıcırdır benim.

Biz küçük adamlar ne kadar kalabalığızdır görseniz. "Bunlar ürkütmeden sayılmaz!" dersiniz. Şehirleri doldurup taşıranlar bizleriz. Belediyelerin başları bizim yüzümüzden derde, belâya girer. Vapurlara, trenlere girerken ayaklara basarız, itişir kakışırız, azarlanırız. "Ulan hödük! İstanbul bir tane, Ankara bir tane, İzmir bir tane.." Biz de iki demedik, eyvallah. Ama biz olmasak, "gecekondu"lar, "halk otobüsleri", "ikinci mevki" ler ne arardı? Bizler olmasaydık, "büyüklerimiz" ne yapardı? Yatım, kotram, arabam, apartmanım var deyip kime öğünecekler, karıları kime şişinecekti? Tekme atan oyuncuyu yuhalamasak, kendi aramızda dövüşmezsek o maçın, geçitresimlerinde sokakları doldurmasak o geçitresimlerinin, bayramlarımızı pazarlarımızı bilmeseydik, o bayramlarla pazarların tadı mı çıkardı? Kızmadan, öfkelenmeden düşünün : Haftada 6 gün Pazar size, sadece bir gün Pazar bize. Böyle dedimse sinirlenmeyin, sinirlenirseniz korkarım, sinerim. Alışkanlıklarımdır; sokaklara dökülmüşken, göze çarpmaktan pek çekinirim. Koşturun beni koşayım, öne sürün öleyim. Ama siz siz olun, ne olur, bana sinirlenmeyin.

Yalvarırım, sinirlenmeyin!

Tonton için, babalığının son dönemini yaşayan Radar'ın oğullarından biri derler. Radar çok iri, kurttan çok kaplan kafalı bir kurt köpeği idi. Sokaktan yabancı insanlarla köpeklerin geçip geçmeme izni ona bağlıydı. Oysa ufacık, fıçı gibi yuvarlacık bir hayvandı Tonton. Demek, babasına değil de, görmediğimiz, bilmediğimiz anasına çekmiş. Sağımızdaki Komiser İhsan Bey'lerin bahçesinden ayrılarak, kapımıza ilkin o alıştı. Bizi görünce öyle bir kuyruk sallıyordu ki, belkemiği bir yılan gibi kıvrılıyor, bir fıçı tam ortasından kırılacağa benziyordu. Sarı tüylü, besili, bakımlı köpekti Radar. Gece yarısı havlamaları gök gürültüsünü andırırdı; aslan kükrüyor sanırdık. Dostluk kurabilmek için başını okşardık, sesini çıkarmazdı. Sokaktan geçen yabancılara ve köpeklere havlardı yalnız. Ama artık koşamayacak kadar yaşlanmıştı. Bir de, gözlerinin iyi seçemediğini söylediler. Gerçekten, topallar adımlarla yürür, yaklaşanı yabancı sayarak havlar, kokuyu alınca susardı.

Doktor inceledi, sordu :
"Bu kaçıncı?"
Benden önce Nermin :
"Üçüncüymüş efendim.." dedi.
"Cık cık.." ladı doktor. "Durumu anlıyorum. Anlamak da boş, Bana bir daha gelseniz, elimi bile sürmem."

Tonton'un tüyleri babasına çekmemiş; kurşunsu renkteydi. Olura olmaza bakmıyor, önüne ne koysak gitgide sararıp kararan dişleriyle paralamaya çalışarak can besliyor, zeytinyağlı fasulyaya bile baş çevirmiyordu.

Bu sefer bir hafta yattım. Ateşim yükseldi, kolay kolay da düşmedi. Solumuzdaki çukurda önce bir bostan, sonra kırlık, daha uzuklardaki yumuşak eğimli tepede fıstık ağaçları görünürdü. Bağlarbaşı ile Selimiye arasındaki evden Çarıkçı Mahallesine, Çarıkçı'dan Ziverbey'e taşındık. Alt katın dapdaracık odasıyla mutfağını 50 liraya kiralayan ev sahibi yalvarmıştı bize : "Çıkın. Dizlerim ağrıyor, yukarıya çıkamıyorum, ben burada oturacağım." Meğer hem alt katı, hem orta katı, karısının yakın tanışlarından birine 150 liraya kiralayacakmış. Nedense bu işler böyle oluyor. Çarıkçı'da, 4 - 5 yıl, onunla birbirimizi eskittik; yitirdik ve yeniden bulduk. Nedense bu işler de böyle oluyor. Bağlandığımız kimse, yaşamımızı en ince noktalarına kadar doldursun isteriz. Gene bir "müştemilât" olan yeni evimizde, iki sandalye ile bir masadan başka şeyimiz olmadığından, hem yatak hem sedir yerine geçen divana oturttuk, orada ağırladık gelenleri. Yavaş yavaş bütün sokağı, kedileri ve köpekleriyle birlikte tanıyordum. Onlar da beni tanıyorlardı. Çok gelip gidiyorlardı, akşamları çene çalınacak insan arıyorlardı. Derken, ev sahibini temsil görevi yüklenmiş, konaktaki kiracı hanım, yada büyük kızı bize, arka bahçede, kuyunun yanında duran, incirinaltındaki eski koltuğu kullanabileceğimizi söyledi. İlk fırsatta dehlemek üzere, o koltuğu içeri aldık. Hasırları dökülen, katı bir koltuktu.

Bob'la tanışıklığımız herhalde bu dönemden sonradır. Onu, iki kardeş olarak, avcılığa özenen solumuzdaki Eğin'li kasaplar peylemişlerdi. Bob, pazar günleri çıkılan bu av partilerinin birinden kardeşsiz döndü. Tavşan, keklik yerine kardeşini mi vurmuşlar ne olmuş. Beyaz üzerine kahverengi benekleri olan bir ince çubuk gibiydi. Daha sonra bitişikte yaptırdığı üç katlı, üçgen biçimli apartmanın ilk katına taşınan kasap, avcılığın peşini bıraktı. Bob ortalarda boş geziniyordu. Tonton'u doyurduğum bir akşam üstü geldi beş altı adım öteye, Tonton'daki hırıltılara aldırmadan, kaynatılmış kemikleri paylaşmayı kabul etti. Bana sorulursa, sopa gibi dimdik kuyruğunun sallantısına, akıllı bakışlarının çekimine karşı koymak çok güçtü, derim. O akıllı, hem tatlı yumuşak bakışlar başka bir hayvanda var mıdır bilmem. Kendisine kimsenin sahip çıkmadığını görünce, onu basbayağı "evlât" edindik. Kasaba, ciğerciye uğruyor, kemik bulamazsak işkembe alıp kaynatıyorduk. Benim bütün ömrümde en çok sevdiğim köpek odur. Öncekilere, sonrakilere acımışımdır belki, ama Bob'a acımakla kalmadım, onu sevdim. Ne söylesek hemen anlar, ona göre davranırdı. Birbirimize diyorduk ki : "Bunun yalnız bir şeyi eksik; konuşması. Peki anne, hayhay baba dese, o da tamam olacak."

Av köpekleri sıcağı severler, kışın üşürler. Gündüzleri dairede odacılık eden bir marangoz arkadaş aracılığı ile, Fatih'te yapılan kulübesi getirilip, kapımızın biraz ilerisine kuruldu. Bahçeyi sokaktan çit, duvar, yada tel örgü değil, uzunca ve durgun bir su birikintisi ayırır. Su birikintisinin bir yerinde bir kavak ağacı yükselir. Yalnız beton sütunları olan bahçe kapısı bir göstermeliktir, Nasrettin Hoca'nın türbesine benzer. Kulübeye yerleşti Bob. Tonton, kulübenin Bob'la ilgili olduğunu anladı. Anlamışken, özellikle öğle sıcaklarında, dalıp bir pelte gibi kendiside içerde seriliyordu. Hattâ Bob'u dışarı atıyordu. Ayaklarına bir iki değnek yeyince aklı başına geldi. Sanırım çok gücenip kırılmamıştır; çünkü kuyruk sallamaları ve kapı nöbetçiliğini hiç aksatmadan sürdürdü. Bob ne de olsa başkaydı. Keneye bulaştığı günler boynunu, kulak içlerini kendi elimle temizledim. Çocuğumun başı bitlense, onu da böyle hiç iğrenmeden temizlerdim. Keneler kolayca kopmuyordu. Bulmuşlar Bob gibi hayvanı, oh, geçiniyorlar. Su ısıttım, leğene koydum, güneşte sabunla yıkadım. İlâç sürmek tehlikeliymiş.

Kış geceleri, karlı havalarda, sobanın arkasına uzanırdı Bob. "Çık, yerine yat!" demelerimi kulak ardı ederdi. Ben yattıktan sonra, okuyup yazmakla zaman dolduran bizimki, sert bir sesle : "Hadi yallah, yerine.." der demez kalkarmış, paytak adımlarla ve isteksiz, titreyerek, gider kulübesine kıvrılırmış. Kapı kapanmadan önce, "Bana şu soğukta edeceğiniz bu muydu-" gibilerden küskün küskün bakarmış.

Bir iş dönüşü, kapının önü kan içindeydi. Kulübe boştu. "Bob, Bob!" diye bağırmaya başladım. Sesim çıktığınca bağırıyordum. Karşıdaki komşu kadın yola kadar gelip dedi ki : "Radar'la kapıştılar. Sizin odunluğa saklanmış olabilir." Yandaki odunluğa koştum. Tahta, çürük kapı aralıktı. Oradaydı. Ancak gözlerini seçebildim. "Gel Bob.." derim gelmez. Geri dönüp, filemi, çantamı eve bırakıp gene gittim. Kapıyı iyice açarak çağırdım onu. Tintin geldi ve benden önce eve girerek, kanları aka aka, divanın altına saklandı. Ben divana kapandım, hıçkırıyordum. Radar, onun büyük, sarkık kulaklarını dişlemiş, birkaç yerinden yırtmış. O gelince, kapıyı açık, ortalığı kan içinde görünce, hıçkırıklarımı duyunca, çılgın gibi içeri atıldı. Sonradan açıklığına göre, beni birisinin -kim olabilir?- bıçakladığını sanmış. Kasabın üst katında kızlar otururdu. Şoförler gelir, onları alırlardı. Birisinin okula giden güzel kızı, arada sırada bizimle yemek yerdi. Çok şişman bir kadını da beyin kanamasından hastaneye kaldırdılar.

Bob zamanla iyileşti. Radar, bir gün başını alıp çıkmış bahçeden. Bir daha gören, duyan olmadı. Soylu köpekler sahiplerine ölümlerini göstermezlermiş. Yaz sıcakları birden bastırmıştı. O, sabahları Fenerbahçe'ye gider denize girerdi. Bob, kovsa da peşine takılırmış. Gül kokularıyla dolu Şehirkâhya'da eline bir çubuk alır kovalarmış Bob'u. Hayvan kaçmadan, arka üstü yere yatarmış. Çubuk acısına dayanır, tatlı yumuşak bakarmış onun yüzüne : "Seni sevmek, peşinden gelmek suç mu?" diyerek. Ta Kızıltoprak tramvay durağına kadar hadi gene geliyor. Orada tramvaya atlayınca izini yitiriyor, tintin geri dönüyor. Pazartesi sabahı, yol boyunca sıralanan çınarların dibinde Bob görünür. Koşarak gelmez. Yatar. Kamyon çarpmıştır.

Pazartesi akşamı bana demişti ki : "Çok yoruluyorum. İşkembeciye sen uğra, işkembesini sen getir." Ölüsünü kenara çekmiş, çınarın altına koymuşlar. Akşam, işkembesini kaynatıyordum, yemeğini hazırlıyordum. Bob'u gördün mü, nerelerde bu?" diye sordum. "Hiç görmedim.." dedi. İçeriki odada bir şeylerle oyalanıyordu. Sonra geç saatte postacı gelip : "Sizin Bob ölmüş. Yolda yatıyor.." dedi. Kevgiri yere düşürdüm. Evde oturamadık. Etem Efendi'de oturan Nadya'lara gittik. Biz Bob'tan söz açtıkça o kapatıyordu. Geri dönerken otobüsten baktık; Bob bir beyaz leke, uzun, hâlâ orada. Kaldırmamışlar. Nadya'yı çekiştirdik. İlgisiz.

Bana, Bob ay'a gitmiş, orada oturuyor, koşuyor gibi gelir. Tolun aya ne zaman başımı kaldırıp baksam, onu orada görürüm. Yıllardan beri değişmedi. İnanın ki, görürüm.

Ben küçük bir yazarım.

Aşk üstüne, insanlar üstüne ufacık tefecik hikâyeler yazarım, şiirler döktürürüm. Yazılarım, dizelerim kırık döküktür benim. Ne Tolstoy kadar görkemliyimdir, ne Balzac'la Zola kadar çalışkan. Ne Dostoyevsky ile Faulkner kadar derinleşebilirim insanlar üzerinde, ne Gorky kadar acı çekebilirim insanlar için, ne Anatole France kadar çileden çıkar söylevimi çekebilirim sonunda. Ben kendi sınırımı, çizgimi bilirim.

Patlamayan ıslak barut fıçısıyımdır ben. Aşk ve tutkular üstüne bir sürü gevezelik eder, çokluk onları yaşamadan, tanımadan ölürüm. Gerçekler derim, gerçeklerin içinde yüzerim, ama hiçbirine dikilmeden, hepsine baş eğerim. Küçük, yoksul bir yazarım ben. Yazdıklarımı gün olur satar, gün olur satamam. Feleğe meydan okurum -ama içimden. Kızar söverim- ama içimden. Sesim gürlemez, çıkmaz yükseklere. Yüksek okul bitiremem ya çoğun, bitirdiğim zaman da "diploma"yı korum ortaya, bir gazeteye, dergiye kapılanır, birinin yazdığı ters bir yazı yüzünden deliği boylar "kahraman" kesilirim, "kahraman" olurum. Derken gün gelir, o gazeteden, dergiden kovulurum. Gene de adam gibi bir "yazar" olamam. Bakkal çakkal, sucu mucudur yakından tanıdıklarım; karım, eşim dostum, çocuklarım. Öyleyken onları unutur, onlardan ötesini bir güzel uydururum. Her şeyde bir iğretilik, bir ödünçlük duyarım ya, aldırmam. Nasılsa hikâyelerimle şiirlerimde sırıtacaktır bunlar.

Ben küçük bir yazarım.

Çapı küçük, kendi küçük bir incir çekirdeklerine karşı dikilirim en çok. İncir çekirdeğini doldurmaz şeyler karşısında gerçekten aslan kesilirim. Kimseye ve hiçbir şeye kafa tutamam uzun uzadıya. Tutarsam tahta kurusu gibi ezerler sonra. Azarlarlar, döverler, sürerler beni. Kötü dergilerle gazetelerin ya baş sayfaları, ya sonlarıdır benim yerim. Önüme geçmiş, yolumu kesmişleri arada sırada, belli etmeden itelerim. Küçük çiviler korum altlarına, ayaklarına karpuz kabukları. Başkaları koyarsa görmezlikten gelir, düşene ve kayana bir tekme de ben atarım. Kimsenin elinden tutmam; kimse elimden tutmamıştır. Şunun bunun başarısını görür çileden çıkarım, deli olurum, kudururum -ama içimden. Benim kendi çapımda küçük kurnazlıklarım vardır; översem kendimden aşağıdakini överim. Hiçbir yere tek başıma, yalnız gitmem. Gidersem, geçici bir süre anlaştığım, sözde görüşlerini paylaştığım "eş dost"la giderim. İnancım için değil, ekmek parası için yazar, arkamda yüzlerce yazı bırakırım. ki, sonradan yüzlerine dönüp bakan olmaz, tez unutulur gider adım. Ortadan çekilişim bir boşluk yaratmaz; benim ardımdan benim gibileri çok gelir yetişir. Düş kurmak, tatlı düşler görmek, sevdiğim şeylerin başında gelir. Olmadık cennetler kurarım kendimce. Kendimi o cennette görür, sizleri de çağırırım. Gelseniz de olur, gelmeseniz de olur. Zaten küçük bir fiskede bütün cennetlerim yokolur.

Düşüncede yenilik, sanatta atılım adına kendi adlarının kavgasını edenler çıkar içimizde. Bakmayın siz, küçük yazarların dev gururu barınır her birimizde. Bizden daha gülüncünü, bizden daha çok bilmişini, kitap karıştırmışını, bizden daha umarsızını mumla arasanız bulamazsınız. Her telden çalarız. Kıçlarımız baş kaygımızdır. Sırası yeri geldi mi, yüksek bilime, felsefeye, politikaya bulaştırmaktan çekinmeyiz burnumuzu. Sizler ki büyük yetenekleri olan yazarlar, şairlersiniz, hep aşağıdan alırsınız, anca çok iyi bildiklerinizi, inandıklarınızı yazarsınız; yalayın avcunuzu!

Saçlarımı okşadı. "Üzülme, bir gün bu dert, bu sıkıntı biter.." dedi. "Senin de ayakların erişir suya." Ne demek istediğini o zamanlar anlayamamıştım. "Yitirdiğimiz değerler karşılığını pahalı ödeyeceğiz. Hiçbir şey kolay olmayacak". Anlayamadım. Güzel bir rastlantı bana ikinci Bob'u yoladı. Bob inceydi, derisi elimin altında kadife yumuşaklığındaydı. İkinci Bob daha gösterişli ve kalın yapılıydı. Kulübeyi Sabahat Hanım'lara verdik. Arka bahçeye aldı. İçine Tonton girdi, kuruldu. Yeni Bob'a karşı önceleri soğuk, çekingen davrandım. O sokuldukça sokuluyor, ama ben sevgisine yanaşmıyordum. Zaten bir dişi yavru kedi edinmiştim. Renkli bir çiçek gibiydi,

evlâdım. Kapkara erkek kardeşini kasaplar almıştı. Muşambaya pislediği gece kıyamet koptu. Erkenden yatmıştım, yorganı başıma çekmiştim, kokuyu nasıl duyayım? Büyük şaşkınlığım mıydı, korkularım mıydı, yukarıya kaçıp Sabahat Hanım'lara sığındım. Hem de, farkına varmadan, Mehmet Ali Bey'le Sabahat Hanım'ın karyolalarının altına girmeye çalışırmışım. "Çocuk olma canım.." dediler, yatıştırdılar. O gece ayrı yattık, ertesi geceler de ayrı yattık. Papatya'nın tekmelenerek kovuluşu, yeni Bob'a duyduğum ilgiyi çoğaltı. Evde kediyi görmesin, hayvana basıyordu tekmeyi. Eski yıllarda bir kedi tekmelemiş, sonra tekme attığı sol ayağının baş parmağından ameliyat olmuş. Bunu bana anlatmıştı. Kendisine bunu ansıtmaktan kaçındım. "Vurma, yazıktır.." dedim. Bob II.'ye de pek yüz vermiyordu.

Zavallının başına sonradan işler açıldı. Arkası irinli bir şekilde durmadan akıyor ve kanıyordu. Erkekti, orası yumruk gibi şişmişti. Bir taksiye koyup hayvan hastanesine götürdüm. Kansermiş. Veteriner, onca cins hayvan içinde bir sokak köpeği ile ilgilenişimi bana çok görmeden : "Bırakın kalsın, ameliyat ederiz. Üç haftaya kadar iyi olur, gelir alırsınız!" dedi. Öyle yaptım. Konu komşu meraklanmıştı. Bob, -artık onu birincisinden ayırmadığımda, Bob II. demeyeceğim,- takside bir aralık başını dizime dayayıp, sağ elimi yaladı. Hastaneden çıkarılışına seviniyordu sanırım. Sokak başında arabadan idik. Zincirini çözdüm. Tonton'la koklaştılar. Öbür irili ufaklı köpekler onu kuşattılar, kokladılar. Ne olduğunu bilemiyorlardı. Bob artık erkek değildi. ama dişi de değildi. Her şeyini teklikle yapıyordu. Bıçak altından kalkan bütün hayvanlar gibi ürkekleşmişti. Hiçbir köpekle dalaşmıyor, sadece Tonton'la şakalaşıyordu. Çok şakaya da gelmiyor, bodur, yuvarlak Tonton'un önünden bile kaçıyordu bazan. İyi kötü, üç dört arkadaş edindiğini, onlarla birlikte öbür sokaklarda ve tren yolunda gezindiğini biliyordum. Geceleri pek dolaşmaz, uzaklara gitmezdi. Evin önünde dolaşır, eğer öbürleri yabancı bir köpeği kovalıyorlarsa, onlara ancak aşağıdaki bostanın çitine kadar katılırdı. Ben pazar günleri bir tepsi alır bostana giderdim. Dolmalık biber, patlıcan, domates, nane alırdım. Hem taze, hem de her yerden ucuz. Papatya birdenbire gelişti, bize seyrek uğruyordu. Artık tekmelenmiyordu. Karnını şiştiğini gördüm. Birkaç ay sonra, bizim odunlukta, tıpkı erkek kardeşine benzer kapkara yavrular doğurdu. Ve bir gün de, kimbilir hangi kedi, pençeyi atıp onun sol gözünü çıkarmıştı. İnsan bakmaya kıyamıyor. Ne güzel gözleri vardı; içlerinde sarıyla yeşilin her çeşidini benek benek, çizgi çizgi. Koşarken, yuvasından uğramış olan bu göz sallanırdı, ama kopmazdı, düşmezdi yere. İnce beyaz bir deriyle, göz yuvasına hâlâ bağlı kalırdı. Çağırırdım, "Gel Papatya kızım.." derdim, kaçar odunluğa kapanırdı. Orada yavrularını emziriyordu. Kırık portakal sandığına eski yün hırkamı sermiş, yavruları onun içine koymuştum. Sonradan uzun uzun yalardı yavrularını. Yemeğini, suyunu aksatmaz götürürdüm. Kendisine el sürdürmezdi. Güzelim kedicik ne olmuş, ne hallere girmiş! Erkek kardeşi çok hayırsızdı. Onu bilir onu söylerim. Gece yarısı korkulu, telâşlı bir sesin : "Bak yahu n'oluyor.." demesiyle, omzum dürtülerek uyandırıldım. Sobanın uzun maşasını kapmıştı. Ama kapıyı açmadan, üst camların perdesini aralayarak, dışarıya bakmamı işaret etti.

"Sen hiç böylesini gördün mü?"

Hemen üç dört adım ötemizde, eşek kadar kocaman köpeği görünce aklım başımdan gitti, saklamam doğrusu. Boynunda bir tasma, tasmanın ucunda şangır şungur bir zincir. Böylesini evet, hiç görmemiştim. Yerlere sürünen zincirin ucunda bir kazık. Anlaşılan, şöyle bir çekince, kazığı sökmüş çıkarmış da gelmiş. Ürkütüp kaçırmak için bütün elektrikleri yaktık. Bana mısın demedi. İn cin top oynuyordu ortalıkta. Sokağın tekmil köpekleri sus pus. Hangisi karşı koyabilir, hangisi havlar? Sıvışacak birer delik bulmuşlardır elbet. Yalnız Bob, ah alık Raziye, korkudan donmuş gibi, kuyruğunu apış arasına kıstırmış, biraz uzaktan ona bakmıyor mu?

"Bir şey yap. Bob'a karşı niyeti kötü."

"Bu maşayla n'aparım? Mehmet Ali Bey'in bastonu merdiven başındadır. Hadi, koş getir çabuk!"

Koştum getirdim bastonu. Maşayı ben aldım. İkimiz birden bağıra çağıra bahçeye fırladık. Sonra : "Bob, bob.. Buraya gel!" diye seslendik. Bob bizi görüp kaçma gücü kazandıysa da, yanımıza değil arka bahçeye kaçtı. Öbürü ise, kaçmayı kibirine yediremeden, zincirlerini şangırdatarak, ağır ağır uzaklaşmıştı. Masallardaki devlerin köpekleri varsa, işte biri budur. Sanıyorum Fatmanım'ın bostanına doğru inmişti.

"Ne Allahın belâsı şey yahu, tam canavar!"

Gerçeği söylüyordu, bir bakıma. İnsana saldırır mı, parçalar mı bilinmez, ama karanlıkta birisi görsün onu, hiç ötesi yok ödü kopan düşer ölürdü. Hele yerlerde sürüklenen zincirlerin sessizlikte çıkardığı şangırtı ve ucunda görünen kazık! Bunlar büsbütün sinir bozucuydu. Ertesi gece baktık, gene gelmemiş mi? Başa çıkılır şey değil.

"Bak n'apalım biliyor musun, geceleri Bob'u içeri alalım!" dedim.

"Senin hazır tarafın zaten," dedi, "hayır, olmaz."

Sustum. Benim hazır tarafım mıydı acaba? Uykularımdan sık sık zincir şakırtılarıyla uyanıp sıçrar olmuştum. Oysa onun gelişleri çoğun dalgın, bunalmış uyur zamanlarıma rastlıyordu.

"Gel bak'naaptım?"

Gidip baktım, Kapı dibine istiflediği kaldırım taşlarını gösterdi :

"Gelsin, bunlarla canına okuyacağım onun. Bob'a hallenmeyi anlar o!"

İki günde bir damlamıştı. Bize bir hafta boyunca nöbet tutturmuştu. Kaldırım taşlarının kokusunu mu aldı, yoksa sahibi koparılmaz, söktül-

mez kazıklar mı buldu nedir, hayvanın ayakları kesildi sokaktan ve bahçeden. Bir daha görmedik ya, gece rahat huzur diye bir şey de bırakmamıştı bizde. Eşe dosta anlatırdık, inanmazlardı. Evden apar topar taşınışımızın nedenleri başkadır, anlatmak uzun sürer. Bu anlattıklarımla ilgisiz Neyse, taşınıyorduk. İskeleye çok yakındı. Dolmuş derdi yok, otobüs derdi yok. Bu bile yeter. Eşya kamyona konurken bir şeyin farkında değillerdi onlar. "Son yemek"lerini hazırladım koydum önlerine. Papatya, yavrularıyla odunluktaydı. Onlara süt götürdüm. Ayrılış vakti yaklaşıyordu. Katı olacaktım. Şoförün yanına sığıştık. Kaldırım bozuktu; asfalta kadar koşmadan geldiler. Kamyon sokaktan çıkıp da, köşeyi dönüp de yokuş aşağı hızlanınca, kamyonun arkasından koşmaya başladılar. En önde Bob koşuyor, arkasından Tonton geliyordu, daha arkadan öbürleri..

"Bakma!" dedi.

"Bakmıyorum.." deyip gözlerimi yumdum.

Biliyorum geliyorlardı, geleceklerdi. Nitekim, evin karşı kaldırımına boy boy dizildiler. Taşınma bittikten, kapılar kapandıktan sonra aşağı kata inip, kiracıya. "Ne olur, söyleyin esnafa da kovsunlar onları.." diye yalvardım. "Köpekleri gördünüz mü? kovulmazlarsa gitmezler."

KİTAP YASASI

(2. sayfadan)

yaç maddelerinin ithalinde kolaylıklar sağlanması, basılı metin üretimine ucuzluk ve çekicilik getirir. Kitap üretimi işlerinde çalışanlar; işi ele almada ve yapımda en ileri normları uygulamalı, ve geri kalmış kimseler için hazırlanacak kitaplarda bu hususa ayrıca itina etmelidirler.

Madde VI

Yapımcı ile okuyucu arasındaki bağı kitapevleri kurar.

Kitap okuma alışkanlığını teşvik için harcanacak çabalarda kültür ve eğitim bakımından, kitapevlerine önemli sorunluluklar düşer. Kitapevlerinin okuyucuya iyi seçilmiş kitap sunulmasında önemli rolleri vardır. Ödemede kolaylıklar, finansman yüklerini hafifletici tedbirler, adi posta veya uçakla yollamalarda uygulanacak özel tarifeler kitapevlerinin görevlerini kolaylaştırır.

Madde VII

Bilim ve Sanat ocakları, enformasyon merkezleri ve kütüphaneler yardımcı millî kaynaklardır.

Kitap dağıtımının kilit mevkiinde bulunan Kütüphaneler basılı metinlerin okuyucuya aktarılmasında en güvenilir aracılardır. Birer kamu kuruluşu olarak kitap okumayı kolaylaştırma yolundan kişinin dirlik ve esenliğine, sürekli eğitimin ilerlemesine, sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunurlar. Kütüphanelerin örgütlenmesi işi her milletin kendi ihtiyaç ve imkânlarına uydurulmalıdır. Yalnız büyük şehirlerde değil, kitaptan yoksun geniş kır bölgelerinde de her okulun ve her topluluğun, yetkili bir memura ve yeterli bir bütçeye sahip bir kütüphanesi bulunmalıdır. Kütüphaneler, yüksek öğretimin olduğu kadar, uzman kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında da değerli hizmetler görürler. Millî planda kurulacak ve çalıştırılacak bir kütüphaneler ağı ve örgütü ile herkese kitaba erişme olanağı sağlanmalıdır.

Madde VIII

Enformasyonu koruma, yayma ve dokümantasyon kitap davasını destekler.

Bilimsel ve teknik kitaplar, belirli uzmanlık konuları üzerine yazılmış eserler gibi iyi bir dokümantasyon hizmetine katkıda bulunurlar. Bu nedenle hükümetler ve kitapla ilgili çevreler bu hizmetin güçlenmesine yardımcı olmalıdırlar. Her ülkede, eksiksiz bir dokümantasyon hizmetinden herkesin her an yararlanabilmesi için enformasyon malzemesinin devlet sınırlarını serbestçe aşmaları yolunda tedbir alınmalıdır.

Madde IX

Ülkeler arasındaki serbest kitap alış - verişi millî kitap üretimi için şarttır ve milletler arasında anlayışı kolaylaştırır.

Dünya'da yaratılan eserlerden herkesin yararlanabilmesi kitabın ülkeler arasında serbest alış - verişine bağlıdır. Vergi ve gümrük tarifesi gibi engeller; UNESCO öğütlenmeleri ve sözleşmelerinin, milletlerarası andlaşmaların genelleştirilmeleri ve yürütülmeleri ile aşılabilir. Kitap ve kitap yapımında kullanılan maddelerin ithali serbest bırakılmalı, lisans verilmeli, döviz tahsis edilmeli ve kitap ticaretini daraltan iç rusum ve vergiler asgariye indirilmelidir.

Madde X

Kitaplar milletler arasında anlayış ve barış için işbirliği davasına hizmet eder.

UNESCO'nun kuruluş sözleşmesi şu sözlerle başlar :

"Savaşlar önce insanların zihinlerinde doğar, onun için barışı savunacak sebepler de insanların zihinlerinde yükseltilmelidir". Aydın bir dostluk ve karşılıklı anlayış havasının yaratılmasına olan çok geniş katkısı ile kitap barış için yükseltilecek sebeplerin başlıcalarından sayılır. Bu nedenle bütün ilgililer, kitap muhtevalarının kişinin gelişme ve olgunlaşmasına, sosyal ve ekonomik ilerleyişe milletlerarasında anlayışa ve barışa hizmet eder olmaları üzerinde özenle durmak zorundadırlar.

Gorki'nin "Ayak Takımı Arasında" adlı oyunu, yıllarca önce İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahneye konulanından çok ayrı bir prodüksiyon ve yorumla yeniden Kent oyuncuları'nda ramp ışığına çıkarıldı ve büyük başarı saladı. Yukarıdaki fotoğrafta oyunun bir sahnesinde : Soldan sağa Güler Ökten, Uğur Say, Ali Berge, Candan İsen, Gülsen Tuncer, Pekcan Koşar, Meral Taygun görülmektedir. Güner Sümer tarafından çevrilen ve yönetilen oyunun dekorlarını Doğan Aksel müziklerini Mehmet Abut yapmıştır.

ayın kitapları

En çok 10 kelime ile künye ● bir kitap ve 5 lira ● posta pulu gönderilir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

● Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü : I. ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ, Ömer Asım Aksoy, 392 sayfa, 25 lira.

● İNGİLİZCE - TÜRKÇE SÖZLÜK, Fahir İz, 416 sayfa, 40 lira.

● TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI YILLIĞI - BELLETEN 1971, 272 sayfa, 35 lira.

● EFSANELER (Anadolu efsaneleri), Ali Püsküllüoğlu, 77 sayfa, 5 lira.

● YENİ YAZIM (İMLA) KILAVUZU, 361 sayfa, 6 lira.

● ATATÜRK'E SEVGİ, Prof. Dr. Melâhat Özgü, 92 sayfa, 6 lira.

● KAŞGARLI MAHMUT, hazırlayan : M. Şakir Ülkütaşır, 222 sayfa, 10 lira.

● İKİLEME, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, 119 sayfa, 8 lira.

● MALAZGİRT ULULAMASI, şiirler, Fasıl Hüsnü Dağlarca, 94 sayfa, 5 lira.

● BALIM KIZ DALIM OĞUL, Anadolu anlatıları, Ceyhun Atuf Kansu, 164 sayfa, 8 lira.

● YAPIM İYELİĞİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Muzaffer Uyguner, 118 sayfa, 8 lira.

● SADE TÜRKÇE KILAVUZU, 142 sayfa, 7 lira.

● BÖLGE AĞIZLARINDA ATASÖZLERİ VE DEYİMLER, ikinci kitap, 175 sayfa, 10 lira.

● KAVRAMLAR DİZİNİ, hazırlayan : Recai Cin, I. cilt 532 sayfa 20 lira., II. cilt 376 sayfa 15 lira.

● NECİP TÜRKÇÜ, hazırlayan : İbrahim Olgun, 132 sayfa, 6 lira.

● YERBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz Pamir - Doç. Dr. Öndöer Öztunalı, 191 sayfa, 6 lira.

● HALK ŞİİRİNDE TÜRLER, Hikmet Dizdaroğlu, 146 sayfa, 5 lira.

● ÖZ TÜRKÇE ÜZERİNE, Emin Özdemir, 214 sayfa, 7,5 lira.

● ATATÜRK İÇİN ŞİİRLER, hazırlayan : Mehmet Bahçeci, 160 s., 7 lira.

● KÖYÜMDEN GELİYORUM, Ispartalı Hakkı., baskıya hazırlayan : Şevket Aziz Kansu, 58 sayfa, 3 lira.

● BUGÜNKÜ TÜRK RESMİ : İsmail Altınok İnceleme ve Eleştiriler. Fiyatı 10 Lira.

● Uşak Halkevciler beş aydır YARIN adlı bir dergi çıkarıyorlar. Yarın'ın Mart 1972 sayısı Öğretmen okulları, Nisan sayısı ise Köy Enstitüleri özel sayıları olarak çıkacaktır.

Milliyet
YAYINLARI

Yayının Adı:	Satış Fiyatı
MİLLİYET'TEN SEÇMELER DİZİSİ :	
1. Olaylar ve İnsanlar, Hasan Pulur	15.—
2. Milliyet 1970	35.—
3. Dünyanın Dört Bucağından, Abdi İpekçi	25.—
ÇOCUK KİTAPLARI DİZİSİ :	
1. Kaşağı, Ömer Seyfettin	10.—
2. Çocuklara Hikâyeler, Naci Çelik	10.—
3. Pal Sokağının Çocukları, F. Molnar	10.—
4. Deve Tellâl, Pire Berber İken, T. Dursun K.	10.—
5. Sokak Çalgıcısı, P. Berna	10.—
6. Orman Çocuğu, R. Kipling	10.—
7. Fadiş, G. Dayıoğlu	10.—
8. 9. Çocuklara 1001 Soru, 1001 Cevap, M. İlin	20.—
10. Nobel'cilerden Çocuk Hikâyeleri	10.—
11. Çocuklara Seçme Okul Piyesleri, B. Dürder	10.—
12. Çocuklara Şiirler, U. Y. Oğuzcan	10.—
13. Mohikanların Sonu, J. F. Cooper	15.—
14. Tarzan Maymun Adam, Borrough	10.—
15. Mercan Adası, Balantyne	15.—
16. Vikingler Geliyor, H. Tereece	10.—
17. Kız Roberson, S. O'Deli	10.—
18. Denizler Aslanı, R. Sabatini	10.—
19. 101 Dalmaçyalı, D. Smith	10.—
20. Kim, R. Kipling	10.—
21. Kuş Ayak, F. H. Dağlarca	10.—
22. Yonca Kız, K. Bilbaşar	10.—
23. Çocuklara Karagöz, Z. Metin	10.—
24. Kıbrıslı Yusuf, G. R. Nuri	15.—
25. Dört Kardeştiler, G. Dayıoğlu	10.—
26. Ötleğen Kuşu, H. Kocagöz	10.—
27. Bir Küçük Aslancık Varmış, T. Dursun K.	10.—
28. Şeytan Çekiçleri, M. Seyda	10.—
29. Karınca Dostlar, İ. Sivri	10.—
TARİH DİZİSİ :	
1. Çanakkale Olayı	20.—
2. Tek Partiden Çok Partiye	15.—
3. Viyana Kuşatması Günlüğü	15.—
4. Egede Kurtuluş Savaşı Başlarken	20.—
5. Dünyamızı Değiştiren 100 Büyük Olay	50.—
6. Tuna Nehri Akmam Diyor (Mevcudu kalmamıştır)	15.—
7. Kruşçev'in Anıları (I)	25.—
8. Kruşçev'in Anıları (II)	25.—
9. S. Vaziyeti-i Umumiye, Bolu - Düzce İsyanı	15.—
10. Gâvurların Esiri	20.—
11. Lozan	35.—
12. Türkiye	20.—
13. Türk Anadolu'da Mengücekoğulları	20.—
14. Çağlar Boyunca 100 Büyük İnsan	50.—
15. Dünyamızın Fatihleri	25.—
ROMAN DİZİSİ :	
1. İsveç Kibritleri	15.—
2. Yeşil Kısrak	15.—
3. Gece Yarısı Kovboyu	15.—
4. Ayyaş	15.—
5. Mayısta Yedi Gün	20.—
6. Düğüm	20.—
8. Parçalanmış Üçgen	20.—
9. İntihar	15.—
10. Oğlumuz	20.—
11. Küçük Adam - Büyük Adam	25.—
12. Nina B. Olayı	25.—
13. Tavşan Kaç	20.—
14. Tedirgin Hayat	25.—
15. Tekerlekler	25.—
GENEL KÜLTÜR DİZİSİ :	
1. Sosyalizmin Büyük Dönemeci (Mevcudu kalmamıştır)	10.—
2. İşgal İstanbul'u ve İkinci Dünya Savaşından Mektuplar	15.—
3. Yaşlılık (I) "İlk Çağı"	15.—
4. İtiraf (Mevcudu kalmamıştır)	15.—
5. Yaşlılık (II) "Son Çağı"	20.—
6. Kara Afrika	20.—
7. Genç Bir Bayana Sosyalizm ve Kapitalizm Üzerine Öğütler	20.—
9. Hayatım	15.—
9. Tarih Boyunca Büyük Öğretiler	20.—
10. Dünün Dünyası	20.—
11. Aşkın Anotomisi	
12. Yeni Solun Eleştirisi	20.—
TÜRK KLÂSİKLERİ DİZİSİ :	
1. Karacaoğlan (Bütün şiirleri)	15.—
2. Musahipzade Celâl	20.—
3. Mânilerimiz	15.—
4. Pîr Sultan Abdal (Bütün şiirleri)	20.—
5. Musullu Süleyman	15.—
6. Yunus Emre (Bütün şiirleri)	20.—
7. Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi	25.—
DÜNYA KLÂSİKLERİ DİZİSİ :	
1. Divan	25.—
SANAT KİTAPLARI DİZİSİ :	
1. Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu	15.—
Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu (Lüks ciltli)	25.—
2. Müzik Kılavuzu	25.—
3. Fikret Mualla	25.—
ANSİKLOPEDİ DİZİSİ :	
Ansiklopedik Sözlük	175.—
Osmanlı Tarihi	50.—